

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo
univerzitetnega programa

UTAJA DAVKA NA DODANO VREDNOST

Kandidatka: Tanja Filipič
Št. indeksa: 04032818

Mentorica: dr. Maja Klun

Ljubljana, september 2009

Povzetek

Davčno utajevanje je resen problem vseh davčnih sistemov. To je nezakonita izognitev davka, kadar ne vložimo davčne napovedi ali kadar navedemo neresnične podatke. Diplomsko delo obravnava davčne utaje davka na dodano vrednost v Sloveniji, dejavnike oziroma vzroke, ki vplivajo na davčno utajevanje ter posledice utaj. Poznamo več načinov utaj davka na dodano vrednost. Največjo pozornost v diplomskem delu namenjam davčnemu vrtiljaku, ki je posledica vključitve Slovenije v Evropsko unijo. Gre za sistemsko in organizirano davčno utajo davka na dodano vrednost, ki jo omogoča tako imenovani neplačujoči gospodarski subjekt. To je družba, ki je ustanovljena le za krajši čas z izključnim namenom pridobiti koristi iz obračunanega davka na dodano vrednost, ki ga državi nikoli ne plača. Poleg neplačujočega gospodarskega subjekta v vrtiljaku sodelujejo še vmesnik, posrednik in dobavitelj, ki je osnova vrtiljaka in vedno deluje v drugi državi članici Evropske unije. Opisani so tudi dejanski poskusi davčnih utaj v slovenskih podjetjih. S tem skušam prikazati dejansko sliko utaj davka na dodano vrednost pri nas in iznajdljivost slovenskih utajevalcev. Zaradi davčnih utaj država pobere manj davka na dodano vrednost, kot bi ga lahko, kar vodi v zmanjšanje proračunskih sredstev in s tem povezan nastanek davčnega dolga.

Ključne besede: davek na dodano vrednost (DDV), davčna utaja, davčni vrtiljak, neplačujoči gospodarski subjekt, primanjkljaj DDV.

Summary

Tax evasion has become a serious problem in modern tax systems. The term itself denotes the illegal avoidance of tax payments by not filing in the tax return or by quoting false data. The main subject of the diploma work handles about tax evasions of value added tax (VAT) in Slovenia. It shows factors or causes which affect the tax evasions and consequences of evasions. We know many manners of tax evasions on VAT. Largest attention in diploma work is devoted to carousel fraud, which is consequence of inclusion of Slovenia to European Union. This kind of frauds is a systematic and organized VAT evasion, possible because of so called missing trader. That is company, founded only for a short period of time with the only purpose of benefit from VAT, which the company never pays to the government. Alongside missing trader in carousel fraud cooperate also buffer, broker and conduit company. Conduit company is the base of carousel fraud and operate in other member state of the European union. We also presented some examples of the actual attempts of tax evasions in some Slovenian companies. By this we tried to present the actual state of tax evasion in Slovenia and also the inventiveness of our evasions. Because of tax evasions government collects less VAT. This leads to reduction of budgetary means and creation of tax deficit.

Keywords: value added tax (VAT), tax evasion, carousel fraud, missing trader, VAT deficit.

KAZALO

Povzetek	i
Summary	ii
1 UVOD	1
1.1 OPREDELITEV PODROČJA IN OPIS PROBLEMA	1
1.2 NAMEN IN CILJI RAZISKOVANJA	1
1.2.1 Namen raziskovanja	1
1.2.2 Cilji raziskovanja	2
1.3 METODE DELA	2
1.4 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA	2
2 DAVEK NA DODANO VREDNOST	3
2.1 DAVČNI ZAVEZANCI	3
2.2 DAVČNA OSNOVA IN STOPNJA	4
2.3 OBRAČUN DAVKA NA DODANO VREDNOST	5
3 DAVČNA UTAJA	6
3.1 OPREDELITEV DAVČNE UTAJE	6
3.1.1 Pravna opredelitev	6
3.1.2 Ekonomska opredelitev	7
3.1.3 Vsebinska opredelitev	7
3.2 VRSTE DAVČNIH UTAJ	8
3.3 VZROKI ZA DAVČNO UTAJEVANJE	10
3.3.1 Previsoke davčne stopnje	10
3.3.2 Nepravična porazdelitev davčne obremenitve	11
3.3.3 Socialne norme	11
3.3.4 Osebna usmerjenost	11
3.3.5 Poraba sredstev zbranih z obdavčenjem	12
3.3.6 Nizka davčna morala	12
3.3.7 Sprememba načina obdavčenja	12
3.3.8 Slab davčni nadzor	12
3.3.9 Poostren davčni nadzor	12
3.3.10 Struktura narodnega gospodarstva	13
3.3.11 Struktura davčnega sistema	13
3.4 DAVČNA MENTALITETA IN MORALA	13
3.4.1 Davčna mentaliteta	14
3.4.2 Davčna morala	15
3.4.3 Davčna morala v Sloveniji	17
3.5 POSLEDICE DAVČNEGA UTAJEVANJA	17
3.6 DEJAVNIKI S KATERIMI LAHKO PREPREČIMO DAVČNE UTAJE	18
3.6.1 Socialni dejavniki	18
3.6.2 Psihološki dejavniki	18

4 UTAJA DAVKA NA DODANO VERDNOST	20
4.1 DAVČNI VRTILJAK.....	20
4.1.1 Udeleženci davčnega vrtiljaka	21
4.1.2 Delovanje davčnega vrtiljaka	23
4.1.3 Davčni vrtiljak z vključitvijo države izven Evropske unije	26
4.1.4 Kazalniki davčnega vrtiljaka	27
4.1.5 Posledice poslovanja z neplačujočim gospodarskim subjektom	29
4.1.6 Ukrepi zoper davčni vrtiljak	30
4.1.6.1 <i>Ukrepi Davčne uprave Republike Slovenije</i>	30
4.1.6.2 <i>Preventivni ukrepi davčnih zavezancev</i>	33
4.2 DRUGE METODE UTAJ DAVKA NA DODANO VREDNOST	35
5 PRIMERI UTAJ DAVKA NA DODANO VREDNOST V SLOVENIJI.....	38
5.1 PRIMERI DAVČNEGA VRTILJAKA	38
5.2 PRIMERI OSTALIH VRST UTAJ DAVKA NA DODANO VREDNOST.....	41
6 PRIMANJKLJAJ DAVKA NA DODANO VREDNOST	45
6.1 METODI OCENJEVANJA OBSEGA PRIMANJKLJAJA DAVKA NA DODANO VREDNOST	45
6.1.1 Metoda od zgoraj navzdol	45
6.1.2 Metoda od spodaj navzgor	46
6.2 OCENJEVANJE OBSEGA PRIMANJKLJAJA DAVKA NA DODANO VREDNOST	46
6.2.1 Ocena primanjkljaja davka na dodano vrednost Statističnega urada Republike Slovenije za leto 2002, 2003 in 2004	47
6.2.2 Ocena primanjkljaja davka na dodano vrednost Davčnega urada Republike Slovenije za leto 2006.....	48
6.2.3 Ocena primanjkljaja davka na dodano vrednost Carinskega urada Republike Slovenije za leto 2006.....	49
6.2.4 Celoten primanjkljaj davka na dodano vrednost v Republiki Sloveniji za leto 2006	50
7 ZAKLJUČEK	51
LITERATURA	55
VIRI	57
SEZNAM SLIK IN TABEL.....	59
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV	60
IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA	61

1 UVOD

1.1 OPREDELITEV PODROČJA IN OPIS PROBLEMA

Delovanje države je vedno povezano s stroški, za katere želimo, da bi jih država pokrivala z lastnimi sredstvi, ki jih pridobiva z ekonomskimi aktivnostmi. Te aktivnosti so dejavnosti, ki so v njeni lasti in jih vodi ter upravlja sama. Država to počne, vendar prihodki iz lastne dejavnosti ne zadostujejo za pokrivanje vseh stroškov, zato je uvedla davke in razne oblike prispevkov. Davki in druge dajatve, ki jih plačujejo podjetja in posamezniki, so torej neke vrste plačila za storitve, ki jih država napove na začetku leta.

Zavedati se moramo, da so davki prisilna dajatev, zato je še kako pomembno, da je obdavčitev upravičena in pravična. Ob pomanjkanju davčne morale in etike tako na strani davčnih zavezancev, kot tudi na strani države, se nujno pojavlja davčni upor, ki se kaže v obliki davčne utaje.

Splošno prepričanje davkoplačevalcev je, da so davki previsoki in nepriljubljeni. Zato davčni zavezanci iščejo različne načine kako bi se jim izognili oziroma kako bi zmanjšali davčno obveznost. Davčni zavezanci se ne izmikajo plačevanju davkov le zaradi visokih davčnih stopenj, temveč tudi zaradi nepravilnosti, ki se dogajajo v davčnem sistemu. Zaradi pogoste nenamenske porabe prihodkov iz naslova davkov, davkoplačevalci državnim organom ne zaupajo.

V sedanjem razvitem tržnem gospodarstvu so postali davkoplačevalci pri plačevanju oziroma neplačevanju svojih davčnih obveznosti vedno bolj preračunljivi in iznajdljivi. Dandanes lahko država na račun te iznajdljivosti ostane brez dobršnega dela prihodkov v proračunu. Davčna utaja je torej dejanje davkoplačevalcev, s katerimi prikrajšajo državo za njene davčne prihodke.

1.2 NAMEN IN CILJI RAZISKOVANJA

1.2.1 Namen raziskovanja

Namen diplomskega dela je predstavitev utaje davka na dodano vrednost. Utajevanje davkov je prisotno v vseh družbah, v vseh družbenih razmerah, poklicih, panogah in v vseh ekonomskih sistemih. Slovenija pri tem ni nobena izjema. Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo se je število utaj davka na dodano vrednost še povečalo, saj je to omogočilo novo vrsto utaje in sicer davčni vrtiljak.

1.2.2 Cilji raziskovanja

Cilj diplomskega dela je preučiti in predstaviti utaje davka na dodano vrednost ter prikazati, da je utajevanje v Sloveniji zelo razširjeno.

1.3 METODE DELA

Diplomsko delo je osredotočeno na utajo davka na dodano vrednost. Ker davčno utajevanje zadeva celotno gospodarstvo in je prisotno v vseh panogah gre za makroekonomsko raziskavo, v okviru katere je uporabljen deskriptivni pristop.

Podatki so pridobljeni iz domačih in tujih monografskih in serijskih publikacij. Pri njihovem zbiranju, urejanju in obdelavi so bile uporabljene naslednje metode:

- kompilacija literature in virov,
- deskripcija literature in virov,
- analiza in sinteza ugotovitev.

1.4 STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA

Diplomsko delo je sestavljeno iz petih delov. V prvem delu je na kratko opisan davek na dodano vrednost in sicer kdo ga mora plačati, njegova osnova in stopnje.

Naslednji del je posvečen davčni utaji na splošno. V njem je razloženo kaj davčna utaja sploh je, katere vrste davčnih utaj poznamo, kateri so vzroki, da do njih sploh pride, kakšne so posledice davčnega utajevanja in kateri so tisti dejavniki s katerimi davčne utaje lahko preprečimo.

Po predstavitvi davka na dodano vrednost in davčne utaje, sledi glavni del diplomskega dela in sicer utaja davka na dodano vrednost. Davčni vrtiljak je najpogostejši način utaje davka na dodano vrednost zato je opisan precej podrobno. Razloženo je kaj je davčni vrtiljak, kdo so njegovi udeleženci, kako deluje, kako ga prepoznamo, kakšne posledice prinaša in seveda kako ga lahko preprečimo. Poleg davčnega vrtiljaka obstajajo tudi druge vrste utaj, ki so opisane bolj na kratko.

V naslednjem poglavju so opisani konkretni primeri davčnih utaj v Sloveniji, tako davčnega vrtiljaka, kot tudi drugih vrst utaj.

Zaradi davčnih utaj državni proračun ne pobere toliko davka na dodano vrednost kot bi ga lahko, zato se pojavi primanjkljaj davka na dodano vrednost. Prav ta primanjkljaj je obravnavan v zadnjem delu diplomskega dela. Razloženi sta metodi po katerih se ocenjuje obseg primanjkljaja in izračun primanjkljaja.

2 DAVEK NA DODANO VREDNOST

Teoretična izhodišča davka na dodano vrednost (v nadaljevanju DDV) segajo v leto 1918, ko sta zamisel kot prva predstavila nemški poslovnež in vladni svetovalec Wilhelm von Siemens in profesor ameriške univerze Yale Thomas S. Adams. Do praktične uporabe te zamisli ni prišlo zlasti zaradi tedanje visoke stopnje inflacije in strahu, da bi jo uvedba davka še povišala (Milost in Milunovič, 2001, str. 49).

DDV so tako najprej uvedli leta 1926 v Turčiji, kjer pa je bil kmalu ukinjen. Kasneje so ga neuspešno uvajali še v posameznih državah Združenih držav Amerike v tridesetih letih, v štiridesetih v Švici, na Japonskem v petdesetih letih ter nekaterih drugih razvitih državah. V sedanji obliki so ga prvič uvedli leta 1954 v Franciji (v celoti leta 1968), sledila pa ji je Finska. Danes je DDV obvezna davčna oblika v Evropski uniji (v nadaljevanju EU), uporabljajo pa ga tudi v številnih drugih državah, pri čemer so edina pomembnejša izjema Združene države Amerike (Milost in Milunovič, 2001, str. 49-50).

V Slovenji smo DDV začeli uporabljati 1. julija 1999. Slovenski zakon o DDV temelji na šesti smernici, ki so jo leta 1977 sprejele države Evropske skupnosti, in je bila namenjena zlasti harmonizaciji neenotnih sistemov DDV v posameznih državah članicah (Milost in Milunovič, 2001, str. 51).

DDV je večfazni neto prodajni davek. Njegova najpomembnejša značilnost je, da njegova višina ni odvisna od števila faz, ki jih je prešla neka dobrina. Davek je namreč potrebno plačati le od vrednosti, ki je bila dodana v posamezni fazi (Milost in Milunovič, 2001, str. 49-50).

Dodana vrednost je povečanje tržne vrednosti, ki je posledica povečanja kakovosti poslovnih učinkov. Ugotovimo jo tako, da prodajno vrednost poslovnih učinkov zmanjšamo za nabavno vrednost potrebnih prvin (Milost in Milunovič, 2001, str. 52).

2.1 DAVČNI ZAVEZANCI

Davčni zavezanec je vsaka pravna ali fizična oseba, ki opravlja proizvodno, trgovsko ali storitveno dejavnost oziroma izkorišča premoženje in premoženjske pravice ne glede na namen opravljanja dejavnosti (Zakon o davku na dodano vrednost, 5. člen, ZDDV-1, Ur. list RS, št. 117/2006), njeni prihodki oziroma dohodki v obdobju zadnjih 12 mesecev pa morajo presegati 25.000 evrov (v nadaljevanju EUR), oziroma v primeru kmeta, mora katastrski dohodek njegovega gospodinjstva presegati 7.500 EUR (ZDDV-1, 94. člen).

Z vstopom Slovenije v EU so postali davčni zavezanci tudi (Klun, 2006, str. 55):

- tuje osebe, če njihova prodaja blaga v Sloveniji preseže 35.000 EUR;
- mali zavezanci, ki kupijo blago v EU katerega vrednost presega 10.000 EUR;
- začasni zavezanci, ki prodajo novo prevozno sredstvo v EU nezavezancu.

2.2 DAVČNA OSNOVA IN STOPNJA

Davčna osnova je kupnina za dobavljeno blago, oziroma opravljeno storitev. Obsega vse trošarine in druge davke ter odvisne stroške (provizije, stroške embalaranje, prevoza, zavarovanja in podobno), ki jih dobavitelj zaračuna kupcu oziroma naročniku storitve. Davčna osnova se lahko zmanjša zaradi predčasnih plačil in popustov, ki so priznani kupcu v času dobave, ter stroškov, ki so nastali po kupčevem naročilu v njegovem imenu in za njegov račun (Milost in Milunovič, 2001, str. 65).

ZDDV-1 v 41. členu določa dve davčni stopnji: splošno in znižano. Splošna davčna stopnja znaša 20% in velja za vse blago in storitve, ki niso obdavčeni po znižani davčni stopnji. Po znižani davčni stopnji 8,5% so obdavčene predvsem življenjske potrebščine v širšem smislu (hrana, zdravila, knjige, stanovanja, dobavljena voda, itd. (ZDDV-1, priloga I)).

Poznamo tudi stopnjo 0%, ki pomeni popolno oprostitev plačila DDV. Davčni zavezanec v tem primeru ne obračuna izstopnega davka, ima pa pravico do povrnitve vstopnega davka, ki ga je plačal ob nakupu. Stopnja 0% se uporablja pri izvozu blaga v drugo državo članico EU, saj je izvoz znotraj EU oproščen plačila DDV (Milost in Milunovič, 2001, str. 62). To oprostitev omogoča načelo države uvoznice oziroma načelo destinacije, po katerem se blago obdavči po davčni stopnji države uvoznice blaga. Na ta način je domače in tuje blago enako davčno obravnavano. Država uvoznica tudi odmeri in pobere davčne prihodke (Klun, 2006, str. 53).

Nekateri davčni zavezanci so plačila DDV oproščeni. Davčni zavezanec, ki je oproščen plačila davka, je ob nakupu dolžan plačati vstopni davek, ki ga ne dobi povrnjenega. Ob prodaji davka ne obračuna, zato kupec kupi poslovne učinke, katerih cena ne vsebuje DDV. Plačila DDV so oproščeni zlasti poslovni učinki, ki so nujno življenjsko potrebni, kot na primer zdravstvene in socialno varnostne storitve, storitve vzgoje in izobraževanja, kulturne storitve in podobno. Oprostitev velja tudi za poslovne učinke, pri katerih je davčna osnova težko določljiva, kot na primer zavarovalniške, finančne, igralniške in podobne storitve (Milost in Milunovič, 2001, str. 62).

2.3 OBRAČUN DAVKA NA DODANO VREDNOST

Pri obračunu DDV se uporablja samoobdavčitev, kar pomeni, da zavezanec sam obračuna in plača davek v posameznem obračunskem obdobju, ki je lahko mesečno ali trimesečno. Zavezanec davek obračuna tako, da od vseh davkov obračunanih pri dobavi (izstopni davek), odšteje DDV plačan ob nabavi (vstopni davek). Državi tako nakaže samo razliko. Če je vstopni DDV višji od izstopnega, ima zavezanec pravico do povračila preveč plačanega DDV oziroma možnost, da presežek prenese v naslednje obračunsko obdobje (Klun, 2006, str. 56).

3 DAVČNA UTAJA

3.1 OPREDELITEV DAVČNE UTAJE

S pojmom davčna utaja označujemo pojav, ki izvira iz konflikta med davkoplačevalci in državo oziroma njenimi organi, zadolženimi za pobiranje davkov. Do konflikta pride, ker se davkoplačevalci zavzemajo za čim manjšo davčno breme, medtem ko državni organi stremijo k zavarovanju davčne osnove, na podlagi katere se odmerjajo davki (Hleb in Rozman, 1998, str. 369).

Davčna utaja je kazniva oblika odpora do plačevanja davkov, ki pogosto ostaja dlje časa neodkrita. Opredeljujemo jo lahko tudi kot dejanje, ki ga davčni zavezanec stori, da bi zmanjšal svojo davčno obveznost. Če tega dejanja ne bi storil, bi moral plačati davek, zato z verjetnostjo pričakuje kazen za storjeno dejanje (Čok et al., 1998, str. 35).

Pri davčnih utajah ločimo subjektivno in objektivno stanje davčne utaje.

Objektivno stanje obstaja v zunanje prepoznavnem, ciljno usmerjenem vedenju davčnega zavezanca. Pojavne oblike so profitne manipulacije, ki se kot davčno nesprejemljiva dejanja odražajo v zniževanju davkov in nepravičnem pridobivanju posebnih davčnih ugodnosti (davčnih olajšav, odlogu plačila davkov in povračilu davkov) (Hleb in Rozman, 1998, str. 369).

Na osnovi subjektivnega dejanja davčna utaja ne kaže le zunanje slike, temveč tudi notranjo naravnost storilca. Pri davčni utaji davčni zavezanec ravna namerno in hote. Davčni zavezanec mora poznati vse okoliščine, saj drugače ne ravna namensko, temveč malomarno in nepazljivo (Hleb in Rozman, 1998, str. 371).

Davčne utaje lahko opredelimo tudi s pravnega, ekonomskega in vsebinskega vidika.

3.1.1 Pravna opredelitev

S pravnega vidika lahko dejanja davčnega zavezanca za zmanjševanje davčne obveznosti razdelimo v tri skupine:

a) izognitev davku

Davčni zavezanec se izogne plačilu davka tako, da izrabi vse zakonsko dovoljene poskuse za zmanjševanje davčne obveznosti (dejavnost, kraj bivanja, uporaba

proizvodov z nižjo davčno stopnjo) in spremembe statusa (poroka, ločitev, pripojitve družbe, sprememba pravne oblike) (Čokelc, 2001, str. 225).

b) zaobidenje davka

Davčno zaobidenje je zakonsko dopustno dejanje, ki ni davčno kaznivo, vendar nasprotuje smislu davčnih zakonov. Če davčni organ dokaže zaobidenje davka, mora zavezanec plačati zaobiden davek, za storjeno dejanje pa mu ni potrebno plačati kazni (Čokelc, 2001, str. 225).

c) davčna utaja

S pravnega vidika je davčna utaja opredeljena kot dejanje davčnega zavezanca, če davčnim ali drugim organom posreduje nepravilne ali nepopolne podatke, ki so zanje pomembni. Pri tem je predvsem odločilna oddaja davčne napovedi. Pomembno je, da so podatki, ki jih davčni zavezanec navede v davčni napovedi, resnični. Davčna napoved je napačna in nepopolna tudi takrat, ko so izračuni napačni, nepopolni, niso razvidni oziroma niso zajeti v davčni napovedi (Bohinc et al., 1998, str. 59).

Za davčno utajo se šteje tudi, če davčni zavezanec davčnemu uradu ne navede dejstev pomembnih za obdavčitev. V tem primeru mora obstajati zakonsko določilo ki veleva, da se določena dejstva prijavijo davčnemu organu. V kolikor davčni zavezanec naklepno zavaja davčni organ, ravna v nasprotju s tem zakonskim določilom (Bohinc et al., str. 67).

O davčni utaji torej govorimo takrat, kadar se davčni zavezanec namerno na osnovi neplačanih ali opuščenih navedb popolnoma ali delno izogne plačilu davčne obveznosti, oziroma ga davčni organ kasneje z odločbo pozove k plačilu davka (Čokelc, 2001, str. 225).

3.1.2 Ekonomska opredelitev

Z ekonomskega vidika lahko davčno utajo opredelimo kot dejanje, ki je po mnenju davčnega zavezanca primerno za zmanjšanje njegove davčne obveznosti. Ko se zanjo odloči, pričakuje da bo moral z veliko verjetnostjo plačati davek in bo kaznovan, če tega ne stori. Davčni zavezanec davčno utajo opredeljuje s pričakovanim plačilom in kaznovanjem (Čokelc, 2001, str. 225).

3.1.3 Vsebinska opredelitev

Vsebinska opredelitev pojmuje davčno utajo kot zavestno opravljeno kaznivo dejanje ali opustitev dejanja, ki vodi do tega, da država ne prejme pripadajočih davkov, pri

čemer vzame utajevalec v zakup možne socialne in zakonske posledice (Čokelc, 2001, str. 226).

3.2 VRSTE DAVČNIH UTAJ

Davčne utaje lahko razvrstimo po naslednjih kriterijih (Čokelc, 1998, str. 275-276):

a) glede na storilca davčne utaje:

- **fizična oseba** - to so posamezniki, ki se poskušajo izogniti plačevanju neposrednih davkov, kot je dohodnina in drugih davkov, kot so davek od prometa nepremičnin, davek od premoženja, davek na dediščino in darila, davek na dobitke od iger na srečo in podobno;
- **pravna oseba** - podjetja, ki se poleg neplačevanja neposrednih davkov, kot je davek od dohodkov, poskušajo izogniti še posrednim davkom, uvoznim dajatvam, prispevkom za socialno varnost in raznim drugim dajatvam, ki so določene z zakoni;

b) glede na vzrok ločimo:

- **davčno utajo iz malomarnosti**, ki nastane, kadar davčni zavezanec ve ali bi moral vedeti, da obstaja davčna obveznost, saj je nedvoumno opredeljena z zakonom;
- **davčno utajo na podlagi pravno nedoločno opredeljene davčne obveznosti**, katere vzrok je v nedorečenem stališču davčnega organa o davčni obveznosti, ki ni bila uradno objavljena in je davčni zavezanec ne pozna;
- **naklepna davčna utaja**, ki nastane, kadar davčni zavezanec ve ali bi moral vedeti, da davčna obveznost obstaja in je kljub temu ne poravna, na ta način pa poizkuša pridobiti protipravne premoženjske koristi;

c) glede na vrsto davka ločimo:

- davke v ožjem pomenu (davek od dohodkov pravnih oseb, dohodnina, davek na dodano vrednost in drugi),
- prispevke za socialno varnost,
- carine,
- takse;

d) glede na kazensko odgovornost ločimo:

- **prekršek** - dejanje, ki pomeni kršitev zakona, uredbe vlade ali odloka samoupravne lokalne skupnosti in je določen kot prekršek ter je zanj

predpisana sankcija, ki je denarna kazen (Zakon o prekrških, 6. člen, ZP-1, Ur. list RS, št. 7/2003);

- **gospodarski prestop** - kršitev pravil o gospodarskem in finančnem poslovanju, ki ga je storila pravna oseba ali odgovorna oseba pravne osebe. Vendar pa mora za prestop veljati sledeče: družbena škodljivost, kršitev določenega predpisa, nastanek ali verjetnost nastanka težjih posledic. Davčna utaja opredeljena kot gospodarski prestop se kaznuje z denarno kaznijo (Čokelc, 1998, str. 281);
- **kaznivo dejanje** - je človekovo protipravno dejanje (Kazenski zakonik Republike Slovenije, 16. člen, KZ-1, Ur. list RS, št. 55/2008), ki je lahko storjeno s storitvijo ali opustitvijo (storilec opusti dejanje, ki bi ga moral storiti) (KZ-1, 17. člen). Kazenski zakonik davčno zatajitev uvršča med kazniva dejanja zoper gospodarstvo, določa pa tudi kazen za storilca kaznivega dejanja. Z zaporom do treh let se kaznuje izognitev ali nameravana izognitev plačila davka, s čimer je oziroma bi bila dosežena večja premoženjska korist. V primeru velike premoženjske koristi pa utajevalcu davka grozi zaporna kazen do osmih let (KZ-1, 249. člen);

e) glede na razkritje ločimo:

- sum davčne utaje, ki jo je odkril davčni organ;
- davčna utaja, ki je popolna šele takrat, ko jo prepozna sodišče;
- davčna utaja, ki ostane neodkrita;

f) glede na potek ločimo:

- faza priprave,
- faza poizkusa,
- faza izvrševanja in
- faza dokončanja davčne utaje.

Zadnji dve fazi lahko skupaj imenujemo tudi faza uresničitve davčne utaje.

V nadaljevanju so podrobneje predstavljene posamezne faze davčne utaje (Čokelc, 1998, str. 276).

1. faza priprave davčne utaje

K pripravam na davčno utajo lahko uvrstimo naslednja dejanja: izdajanje nepravilnih poslovnih listin, napačno knjiženje poslovnih dogodkov, sestava napačnih računovodskih in davčnih izkazov. V teh primerih še ne gre za poskus davčne utaje, ker neposrednega dejanja še ni bilo, zato tudi nima kaznovalnih posledic.

2. faza poizkusa davčne utaje

K poizkusom davčne utaje uvrščamo naslednje dejanje: davčni zavezanec je davčnemu organu oddal napačno izpolnjeno davčno napoved vendar je davčni

organ še ni prejel. Davčni zavezanec v tej fazi še lahko odstopi od poskusa davčne utaje. Poizkus davčne utaje se kaznuje v skladu z zakonskimi predpisi, vendar za tovrstno utajo niso predvidene tako stroge kazni kot za že izvršeno davčno utajo.

3. faza uresničitve davčne utaje

Ta faza zajema izvrševanje in dokončanje davčne utaje. Izvršena davčna utaja se kaznuje v skladu z zakonskimi predpisi, vendar se storilec lahko s samoprijavo kazni izogne, če se pred davčnim inšpiciranjem prijavi sam. Zaključena utaja je dokončno izvršena davčna utaja.

Poleg zgoraj predstavljenih vrst davčnih utaj poznamo še druge delitve. Bratina in Jovanovič (2000, str. 122) ločita dve obliki davčne utaje:

a) popolna utaja davka

Nastane, kadar davčni zavezanec ne prijavi celotnega prihodka, ki je obdavčen, ali ne prijavi posedovanja premoženja ali prekrije pomembna dejstva, ki so pomembna za obdavčenje.

b) delna utaja davka

Nastane takrat, kadar davčni zavezanec odda nepopolne ali neresnične davčne prijave o dohodkih, premoženju ali drugih dejstvih, ki vplivajo na velikost davčne obveznosti.

Pernek (2001, str. 129) davčne utaje deli na:

a) namerno utajo

Pri namerni utaji se davčni zavezanec izogne plačilu davka in prizadene davčno blagajno. Namerna utaja je lahko popolna, če davka sploh ne prijavi, ali delna, če prijavi le del davčne obveznosti.

b) tihotapstvo

Tihotapstvo predstavlja razne oblike nezakonitih dejanj z namenom, da se davčni zavezanci izognejo različnim oblikam davkov, zlasti carinskim dajatvam.

3.3 VZROKI ZA DAVČNO UTAJEVANJE

3.3.1 Previsoke davčne stopnje

Previsoke davčne stopnje so verjetno glavni vzrok za utajevanje davkov. Če so stopnje zelo visoke, bodo davkoplačevalci iskali različne načine in poti, s pomočjo katerih bodo znižali davčno osnovo in tako plačali manj davka. Do previsokih davčnih stopenj lahko pride zaradi dveh vzrokov: nerazvitega davčnega sistema in visoke

davčne porabe. Z obema dejavnikoma se soočajo predvsem nerazvite države in države v tranziciji, medtem ko se razvite države in države, z močnim poudarkom na socialni državi, soočajo zgolj z visoko javno porabo (Krnec, 1997a, str. 16).

3.3.2 Nepravična porazdelitev davčne obremenitve

Subjektivno dojeta nepravičnost davčne zakonodaje povečuje število davčnih utaj. Primer subjektivnega dojemanja nepravičnosti se pojavi takrat, ko primerjamo davčne obveznosti dveh zavezancev, ki prejemata enake dohodke. Če eden iz kakršnihkoli razlogov plača manj davka kot drugi, nastane pri drugem skušnjava za zmanjšanje davčne obveznosti. Tako z utajo davka doseže subjektivno pravičnost (Čokelc, 2001, str. 233).

Občutki nepravičnosti pa ne nastajajo samo ob primerjavi z drugimi osebami, temveč nastajajo tudi s primerjavo davkoplačevalca z državo. Odnos med davkoplačevalcem in državo je lahko doživet kot izmenjava v kateri davkoplačevalec plača davke in prispevke za socialno zavarovanje, država pa zato skrbi za njegovo varnost, zdravstvo in podobno. V kolikor davkoplačevalec v tej izmenjavi vidi zase pomanjkljivosti (slabšo stran), bo poskušal sam vzpostaviti ravnotežje z zmanjšanjem svojih prispevkov in davčno utajo (Čokelc, 2001, str. 233-234).

3.3.3 Socialne norme

Kot socialne norme razumemo vse dejavnike ali domnevne zahteve, ki jih postavlja socialno okolje (prijatelji ali druge skupine) do davčnega zavezanca. Tako bo v skupini, v kateri velja osebno bogastvo kot merilo za uspeh in v kateri dobro počutje ni tako pomembno, večje število davčnih utaj kot v skupini, ki daje večji pomen skupnemu lastništvu in njegovi pravični razdelitvi (Čokelc, 2001, str. 234).

3.3.4 Osebna usmerjenost

Medtem ko socialne norme pogojujejo pripravljenost za davčno utajo v skupinah, povzroča osebna usmerjenost individualne razlike znotraj teh skupin. Tako bo oseba, ki je naravnana nase, prej izkoristila možnost davčnega utajevanja kot oseba, katere naravnost k skupini je močnejša (Čokelc, 2001, str. 234).

3.3.5 Poraba sredstev zbranih z obdavčenjem

Če država financira naloge, ki jih po mnenju davčnih zavezancev ne bi smela, ali z zbranimi sredstvi neodgovorno ravna, bo to povzročilo nezadovoljstvo davčnih zavezancev. Ti niso pripravljeni plačati davka, s katerim financirajo nepotrebne ali ne dovolj utemeljene naloge. Zaradi navedenega je odpor do plačevanja davčnih obveznosti manjši, če je poraba proračunskih sredstev usklajena z interesi in potrebami davčnih zavezancev. Davčni zavezanci so posebno občutljivi na povečanje državne administracije. Manjša kot je njena učinkovitost, bolj kot je njen odnos do državljanov neprimeren, boljši kot je njen materialni položaj v odnosu do drugih zaposlenih, večje je nezadovoljstvo davčnih zavezancev in njihov odpor do plačevanja davčnih obveznosti (Čokelc, 1998, str. 274).

3.3.6 Nizka davčna morala

Davčna morala je podrobneje predstavljena v poglavju 3.4.2 na strani 15.

3.3.7 Sprememba načina obdavčenja

Vsaka sprememba metode ali načina obdavčenja povečuje število davčnih utaj. Pri tem ni nujno, da se davčnemu zavezancu spremeni višina davčne obveznosti. Odpor do plačila davka se še posebno poveča, kadar se uvede nova davčna obveznost (Čokelc, 1998, str. 275).

3.3.8 Slab davčni nadzor

Slab davčni nadzor je prisoten v davčnih sistemih, ki imajo slabo organizirano davčno službo in nedorečeno davčno zakonodajo, vključno s premajhnimi pristojnostmi davčnih organov (Krnec, 1997a, str. 16).

3.3.9 Poostren davčni nadzor

Poostren davčni nadzor ima za državo pozitiven učinek, medtem ko velja za davčnega zavezanca ravno nasprotno. Odnos do poostrenega davčnega nadzora je odvisen od plačilnega razreda, v katerega je razvrščen davčni zavezanec, in od morebitnih negativnih izkušenj, ki jih je imel v preteklosti (Čokelc, 1998, str. 275).

V skladu s 127. členom Zakona o davčnem postopku (ZDavP-2, Ur. list RS, št. 117/2006) davčni nadzor zajema nadzor nad izvajanjem določb davčnih zakonov in je lahko izveden v eni od naslednjih oblik oziroma postopkov:

- davčni nadzor davčnih obračunov,
- davčni inšpekcijski nadzor,
- davčna preiskava,
- nadzor in kontrola carinskega poslovanja.

3.3.10 Struktura narodnega gospodarstva

Struktura narodnega gospodarstva nedvomno močno vpliva na obseg davčnega utajevanja. Verjetnost davčnega utajevanja je tako odvisna od (Krnc, 1997a, str. 17):

- osnovne oblike organiziranosti v gospodarstvu,
- števila in
- velikosti podjetij.

Kjer v gospodarstvu prevladujejo majhni proizvajalci, obstaja velika verjetnost, da bo utajevanje davka zelo razširjeno. Če pa je proizvodnja organizirana v manjšem številu večjih proizvodnih enot, je možno pričakovati, da utajevanje ne bo tako obsežno.

3.3.11 Struktura davčnega sistema

Struktura davčnega sistema prav tako vpliva na davčno utajevanje in sicer (Krnc, 1997a, str. 17):

- z uporabo različnih davčnih osnov, na podlagi katerih se odmeri posamezni davek,
- z načini, ki se uporabljajo pri izračunu davčne obveznosti in
- s številom davkov.

Vsak nov davek bo davčno utajevanje povečal. Povečanje števila davkov zmanjšuje uspešnost davčnega sistema in spodbuja davkoplačevalce, da iščejo nove načine za njihovo utajevanje.

3.4 DAVČNA MENTALITETA IN MORALA

Nemški profesor Günther Schmölders je pri proučevanju davčnega odpora uporabljal pojme, kot sta davčna mentaliteta in davčna morala, pri čemer je davčno mentaliteto opredelil kot odnos do davkov in obdavčitve nasploh, iz pojma davčne mentalitete pa

je izpeljal tudi pojem davčne morale, ki je opredeljen kot odnos davčnih zavezancev do izpolnjevanja njihovih davčnih obveznosti (Veršnik, 2004, str. 19).

3.4.1 Davčna mentaliteta

Mentaliteta je skupek misli, pojmov in sodb o življenju. Davčna mentaliteta izraža splošno veljavno vedenje in mišljenje o davkih in obdavčenju. Iz davčne mentalitete izhajajo občutek davčne obremenitve, davčna morala in davčna disciplina posameznika. Lewis je ugotovil, da davčna mentaliteta ne predstavlja splošnega pojma, temveč jo sestavlja pet sestavin (Čokelc, 2001, str. 206):

- izogibanje davkom,
- utaja davkov,
- pravičnost obdavčitve,
- opravičljivost utaje in
- višina davkov.

Na davčno mentaliteto vplivajo dejavniki, ki so bili predstavljeni v poglavju 3.3 z naslovom Vzroki za davčno utajevanje, na straneh od 10 do 13. Poleg njih lahko dodamo še (Skok, 1996, str. 41):

- splošno naravnost posameznika do države,
- razmerje med posrednimi in neposrednimi davki,
- stopnjo inflacije,
- značilnosti progresivnega obdavčenja dohodkov,
- subjektivno dojemanje obdavčitve (pravično-nepravično),
- moralo obdavčenja s strani državnih organov.

Empirične raziskave kažejo, da navezanost na državo vpliva na odnos davčnih zavezancev do obdavčitve: tesnejša kot je vez med državo in davčnimi zavezanci, boljša je davčna mentaliteta v takšni državi. Na davčno mentaliteto vpliva tudi tehnika obdavčenja. Pohlepen davčni sistem se odraža v številnih davčnih utajah. Zato je pomembno, da se najde zmerena srednja pot, torej zmeren davčni sistem (Veršnik, 2004, str. 20-21).

Poznamo dve vrsti držav in sicer države z »dobro« in države s »slabo« davčno mentaliteto. Tukaj je zelo pomembno ali je država sposobna sprejeti učinkovit davčni sistem, ki ne bo ustvarjal napetosti, katerih zunanja manifestacija je davčna utaja. Države morajo vpeljati takšno strategijo, ki bo izboljšala davčno mentaliteto, kajti z njo odpravimo neskladnost z zakonom in njegovo realizacijo (Veršnik, 2004, str. 21).

V študiji mednarodne primerjave davčne mentalitete so primerjali pet evropskih držav, ki so jih na podlagi dobljenih rezultatov razvrstili v dve skupini. Nemčija, Francija in Španija so se izkazale kot države s slabo davčno mentaliteto, medtem ko je davčna mentaliteta v Švici in Veliki Britaniji zelo dobra. To stanje je posledica razlik med nacionalnim davčnim sistemom, stopnje socialno ekonomske razvitosti

posamezne države, zgodovinskih izkušenj in nenazadnje odnosa državljanov do skupnosti v kateri živijo. V Švici in Veliki Britaniji vlada visoka stopnja demokracije, davčni sistem pa deluje brez večjih težav. Francoski, nemški in španski davčni sistemi pa so se izkazali kot neučinkoviti in dragi. V teh državah je prisotna tudi velika pravna negotovost (Veršnik, 2004, str. 19-20).

Kot je bilo že omenjeno, je profesor G. Schmolders iz pojma davčna mentaliteta izpeljal pojem davčna morala. Ta dva pojma sta medsebojno tudi povezana. Povezanost med njima lahko ponazorimo z naslednjim primerom (Čokelc, 2001, str. 206):

- davkoplačevalec s pozitivno davčno mentaliteto ima izoblikovan smisel za skupnost, ne dela samo zaradi osebne koristi in meni, da so davki potrebni. Vse to pozitivno vpliva na njegovo davčno moralo.
- Davkoplačevalec z negativno davčno mentaliteto meni, da so davki davčna tatvina. Nima izoblikovanega smisla za skupnost in dela smo zaradi osebne koristi. Tako stališče negativno vpliva na njegovo davčno moralo.

3.4.2 Davčna morala

S pojmom davčna morala mislimo na vrednote obnašanja v zvezi z obdavčenjem. Te usmerjajo davčne zavezance, uslužbenke, davčne oblasti in zakonodajalca k pojmovanju dobrega in slabega. Od davčne morale je odvisna pripravljenost davčnih zavezancev, da plačujejo davke. To pripravljenost pa pogojujejo (Čokelc, 1998, str. 274-275):

- osebno stališče davčnih zavezancev do plačevanja davkov,
- osebno stališče davčnih zavezancev do davčne utaje,
- starost, verska pripadnost in poklicna dejavnost,
- premoženjski položaj davčnega zavezanca,
- stroški, ki jih ima davčni zavezanec pri poravnanju davčne obveznosti in
- višina kazni za davčno utajo.

Pripravljenost plačevanja davkov ni samo rezultat pozitivnega odnosa davčnih zavezancev do plačevanja davkov, ampak tudi strah pred kaznovanjem, njihov vpliv na gospodarsko aktivnost in družbeni ugled (Čokelc, 1998, str. 274-275).

Raziskave kažejo, da imajo samozaposleni, ki v povprečju prejemajo višje dohodke, in davčni zavezanci, ki jim veliko pomenijo materialne dobrine, slabšo davčno moralo. Tudi pri samostojnih podjetnikih je davčna morala nizka, saj morajo sami oddati davčno napoved, kar lahko rezultira v večjem odporu do plačevanja davkov. Starejši izkazujejo boljše davčno moralo, kot tudi bolj izobraženi, ki imajo boljši odnos do države in so tudi bolj seznanjeni z davčnim sistemom (Veršnik, 2004, str. 20-21).

Iz omenjene raziskave je razvidno, da poznamo davkoplačevalce z dobro in davkoplačevalce slabo davčno moralo.

Dobro davčno moralo ima davkoplačevalec, ki enako obsoja uspelo, kot tudi neuspelo davčno utajo. Davčni zavezanec z dobro davčno moralo zagovarja strogo kaznovanje davčnih kršiteljev. Davčno utajo vidi kot nesprejemljivo davčno vedenje. S tem vpliva na davčno poštenost drugih davčnih zavezancev. Kljub dobri davčni morali pa se pri teh notranje motiviranih davkoplačevalcih le-ta spopada z motivom demonstracijskega nezadovoljstva, nezadovoljstva zaradi davčne obremenitve, davčne nepravilnosti in zapravljanja javnega denarja. Prevladujoč motiv demonstracijskega nezadovoljstva in stopnjo davčne morale določa vedenje davčnega zavezanca. Tako je davčna utaja zanj nesprejemljiva, vendar zaradi nezadovoljstva z državo in davčnim sistemom razume davčne kršitelje in želi tudi sam utajiti davke (Čokelc, 2000, str. 358).

Slabo davčno moralo ima davkoplačevalec, ki občuduje posameznike, ki uspešno utajujejo davke in si hkrati zanje želi blago kazen. Tako postane davčna utaja zanje sprejemljiva možnost, ki negativno vpliva na davčno poštenost. Slaba davčna morala je zunanje motivirana s tveganjem o odkritju davčne utaje in kaznovanjem le-te. Prevladujoč motiv med demonstracijskim nezadovoljstvom, osebnim egoizmom in maksimiranjem osebne koristi vpliva na ravnanje davčnega zavezanca. Davčni zavezanec utajuje davke, ker meni, da si bo izboljšal svoj ekonomski položaj. Visoke kazni ga od tega ne odvrnejo, ker predvideva, da davčne utaje ne bodo odkrili. Če prevladuje motivacija nezadovoljstva z državo in davčnim sistemom, potem bo to davčno utajo še pospešilo. Torej na dejanja davkoplačevalcev ne vplivajo samo finančni interesi (Čokelc, 2000, str. 358-359).

Davčno moralo oblikujejo različne avtonomne skupine, zato imamo opravka z različnimi **vidiki morale** (Čokelc, 2000, str. 355):

- moralo obdavčitve davčnih zavezancev,
- moralo obračunavanja in plačevanja davkov davčnih zavezancev,
- moralo računovodskih strokovnjakov,
- moralo inšpektorjev,
- moralo sodnikov v davčnih sporih in
- moralo davčnih svetovalcev.

Glede na udeležence razlikujemo tri **ravni davčne morale** (Čokelc, 2000, str. 355):

- **na nižji ravni** so v ospredju vrednote in ravnanja posameznika kot davčnega zavezanca, računovodskega strokovnjaka, davčnega inšpektorja, davčnega svetovalca, revizorja in drugih;
- **na srednji ravni** so v ospredju vrednote in ravnanja podjetij pri obračunavanju in plačevanju davkov, vrednote in ravnanja družb, ki davčno svetujejo in sestavljajo davčne bilance, ravnanja in vrednote davčne uprave do davčnih zavezancev ter revizijskih družb;
- **na najvišji ravni** so v ospredju vrednote in ravnanja države pri sprejemanju davčnih predpisov ter ravnanje ministrstva za finance do davčnih zavezancev.

3.4.3 Davčna morala v Sloveniji

Po osamosvojitvi Slovenije se je spremenil davčni sistem in začelo se je govoriti, da je utajevanje davkov pri nas zelo razširjeno. Predvsem v strokovni in politični javnosti je bilo zelo razširjeno mnenje o nizki stopnji davčne morale in velikem obsegu davčnega utajevanja (Krnč, 1997b, str. 12).

Možnih vzrokov za slabo davčno moralo je več. Najpomembnejše med njimi so nizke kazni in slab davčni nadzor, ki veliko prispevajo k znižanju davčne discipline, saj posredno spodbujajo davčne zavezance k neplačevanju davkov. Ti namreč vedo, da obstaja majhna verjetnost, da bo njihovo početje odkrito, če pa do tega pride, vedo, da jih bodo doletele dokaj nizke kazni ali dolgotrajni sodni postopki, ki mnogokrat zastarajo (Krnč, 1997b, str. 12).

3.5 POSLEDICE DAVČNEGA UTAJEVANJA

Davčne utaje so nezaželen pojav, saj povzročajo tako socialno kot tudi narodnogospodarsko škodo.

Posledice utajevanja davkov so sledeče (Krnč, 1997b, str. 12):

- zmanjšanje proračunskih sredstev in s tem povezan nastanek davčnega dolga;
- razslojevanje prebivalstva, saj tisti, ki utajujejo davke bogatijo na račun tistih, ki tega ne počno;
- povečanje davčnih obremenitev poštenih davkoplačevalcev;
- prizadetost horizontalnega (enaka davčna obravnava davčnih zavezancev, ki imajo enako visoke dohodke) in vertikalnega (enaka davčna obravnava davčnih zavezancev, ki imajo različno visoke dohodke) izenačenja davčnega sistema;
- zmanjšanje učinkovitosti davčnega sistema;
- povzročanje nelojalne konkurence, ki jo poštenim ekonomskim subjektom predstavljajo nepošteni; to zmanjšuje gospodarsko učinkovitost in na koncu povzroča tudi zmanjšanje gospodarske rasti in bruto družbenega proizvoda na prebivalca;
- zloraba proračunskih prenosov kot povratni učinek davčnega utajevanja;
- kršenje načela davčne pravičnosti, po katerem morajo tisti z večjimi dohodki plačevati višje davke; to velja le v primeru naraščajoče davčne stopnje (dohodnina), kjer so davčne obremenitve odvisne od davčne osnove, medtem ko je v primeru proporcionalnih davčnih stopenj (davek od dohodkov pravnih oseb, DDV) davčna obremenitev za vse davčne zavezance enaka (Bohinc et al., 1999, str. 142).

Posledice davčnega utajevanja so (Krnc, 1997b, str. 12):

- mikroekonomskega,
- makroekonomskega in
- splošno družbenega značaja.

3.6 DEJAVNIKI S KATERIMI LAHKO PREPREČIMO DAVČNE UTAJE

Čokelc (2001, str. 235) deli dejavnike, ki preprečujejo davčne utaje na socialne in psihološke.

3.6.1 Socialni dejavniki

a) Manjkajoče možnosti za davčno utajevanje

Delodajalci oziroma zavezanci, ki imajo več virov pri sestavi davčne napovedi, imajo več možnosti za davčno utajo kot delojemalci pri dohodnini.

b) Davčni nadzor

Pripravljenost davčnega zavezanca za pravilno navedbo dohodkov in stroškov oziroma izdatkov se povečuje z naraščajočim obsegom davčnega nadzora in s tem z večjo verjetnostjo odkritja davčne utaje.

c) Socialna kultura

Neodobravanje skupine do davčnega utajevanja, h kateri pripada davčni zavezanec, lahko prepreči davčno utajo. Osebe, katerih prijatelji in/ali sorodniki so že preizkusili davčno utajevanje, so prej pripravljene utajiti davek, kot osebe, ki se s takimi ljudmi ne srečujejo.

3.6.2 Psihološki dejavniki

a) (Ne)dojemanje priložnosti

Dojeta priložnost pomeni subjektivno oceno o možnosti davčnega utajevanja. Subjektivna ocena je močno odvisna od znanja o davčnih utajah.

b) Dojeto tveganje kaznovanja

Čeprav so zakonska določila in preteče kazni enake za vse davčne zavezance, ocenjujejo utajevalci davkov tveganje, da bodo odkriti, nižje kot zavezanci, ki plačujejo davke v skladu s predpisi. Osebe, ki so davek že uspešno utajile, pa ocenjuje to tveganje kot nizko.

c) Osebni odnos do davčne utaje

Pri osebi, ki ima do davčne utaje netoleranten odnos, bo verjetnost davčne utaje manjša. Kajti oseba, ki ima močan občutek pripadnosti družbi in stroge moralne vrednote, davčne utaje ne bo odobraval.

4 UTAJA DAVKA NA DODANO VERDNOST

Podobno kot drugi davki je tudi DDV podvržen tveganjem davčnih zmot in utaj, ki zmanjšujejo obseg prijavljenega, obračunanega in pobranega davka. Poleg tega pa je DDV zaradi sistemskih pomanjkljivosti, ki jih predstavljajo nezadostno razviti mehanizmi nadzora prostega pretoka blaga in storitev v prometu znotraj EU, podvržen še dodatnim tveganjem.

4.1 DAVČNI VRTILJAK

Najpomembnejša utaja DDV je davčna utaja tipa davčni vrtiljak ali angleško »carousel fraud«, pri kateri gre za organiziran kriminalni napad na davčni sistem, z namenom pridobitve velike premoženjske koristi. Utaja tipa davčni vrtiljak je sistemska utaja z vrsto nakupov in prodaj (resničnih ali fiktivnih) med sodelujočimi zavezanci, pri čemer je praviloma vsaj en udeleženec v drugi državi članici EU, eden med njimi pa je vedno neplačujoči gospodarski subjekt oziroma »missing trader«. Davčni vrtiljak deluje na principu zahtevkov za vračilo DDV, ki pa v verigi dobav ni bil nikoli plačan (Revizijsko poročilo, 2008, str. 20).

V primeru davčnega vrtiljaka gre vedno za organizirano davčno utajo, kjer sodeluje eno ali več podjetij, pri čemer pa so lahko določena podjetja v davčno utajo vključena tudi nevede. Podjetja se obnašajo tržno in vstopajo v določene posle, ki so na prvi pogled dobičkonosni, pri tem pa ne preverijo vseh okoliščin posla in prezrejo očitne indikatorje, ki kažejo na to, da gre za sumljive oziroma ekonomsko nelogične posle (Davčni bilten, 2007e, str. 47).

V Sloveniji so davčnim vrtiljakom najbolj podvrženi (Davčni bilten, 2007e, str. 48):

- promet z nafto in naftnimi derivati,
- prodaja motornih vozil (rabljenih in novih),
- promet z odpadnimi surovinami (železo in barvne kovine),
- gradbeništvo,
- promet z nepremičninami in
- promet s tekstilom.

Izkušnje drugih držav članic EU kažejo, da so potencialno nevarne dejavnosti za nastanek tovrstnih davčni utaj tudi (Davčni bilten, 2007e, str. 48):

- trgovina z mobilnimi telefoni,
- trgovina s telefonskimi karticami,
- trgovina z računalniškimi komponentami,
- trgovina z lesom,
- trgovina z alkoholom in tobaknimi izdelki.

Na splošno so tvegane dejavnosti z vidika nastanka utaje DDV vse dejavnosti, ki so delovno intenzivne.

4.1.1 Udeleženci davčnega vrtiljaka

V vrtiljaku praviloma sodelujejo:

- neplačujoči gospodarski subjekt oziroma »missing trader«
- vmesnik oziroma »buffer«
- posrednik oziroma »broker«
- dobavitelj oziroma »conduit company«

a) Neplačujoči gospodarski subjekt oziroma »missing trader«

Neplačujoči gospodarski subjekt oziroma »missing trader«, pomeni gospodarski subjekt, ki je registriran kot davčni zavezanec za DDV. Z goljufivim namenom neplačujoči gospodarski subjekt pridobi blago ali storitve znotraj EU, ali to simulira, brez plačila DDV. Blago ali storitve dobavlja z obračunanim DDV, vendar dolgovanega DDV ustreznemu državnemu organu ne plača (Uredba komisije evropske skupnosti št. 1925/2004, 2. člen, Ur. list EU, L 331/13).

V bistvu gre za navidezne družbe, ki so si z lažno izjavo, da bodo začele opravljati gospodarsko dejavnost pridobile veljavno identifikacijsko številko za namene DDV, ki jo zlorabijo za namene davčne utaje. Tovrstne družbe ponavadi vodijo tako imenovani »slamnati« direktorji (osebe, ki so vodene s strani drugih oseb in dejansko same ne opravljajo funkcije zakonitega zastopnika družbe in ne sklepajo poslov po svoji volji), ki po navodilu nekoga drugega izdajajo račune, na podlagi katerih njihovi prejemniki uveljavljajo odbitek vstopnega DDV. V praksi neplačujoči gospodarski subjekt pomeni samo davčno številko, brez premožnega oziroma nepremičnega premoženja, z odprtim transakcijskim računom na katerega prejemniki računov nakazujejo denarna sredstva, ki se z računa dvigujejo z gotovinskimi dvigi, pri čemer se navedena gotovina ne uporabi za poslovanje družbe ampak druge (neznane) namene (Davčni bilten, 2007e, str. 47).

Neplačujoči gospodarski subjekt je ključni člen v verigi utaje DDV, kajti brez njega tovrstna utaja ni možna, pri tem je ključnega pomena to, da neplačujoči gospodarski subjekt sam brez drugih udeležencev utaje DDV ne more izvesti. V verigi navideznih transakcij se neplačujoči gospodarski subjekt pojavlja kot pridobitelj blaga znotraj EU, lahko opravlja tudi kombinacijo različnih transakcij, z namenom zakrivanja, lahko pa je tudi dobavitelj blaga znotraj države članice vmesniku ali posredniku (Davčni bilten, 2007e, str. 47).

b) Vmesnik oziroma »buffer«

Vmesnik oziroma »buffer« predstavlja vez med neplačujočim gospodarskim subjektom, drugim vmesnikom ali posrednikom. Vmesnik kupi blago od neplačujočega gospodarskega subjekta in ga takoj proda posredniku. Deluje skladno z zakonodajo, izkazuje obveznost oziroma presežek DDV. Njegova naloga je preiskovalcem onemogočiti odkritje neposredne povezave med neplačujočim gospodarskim subjektom in udeležencem, ki je zahteval vračilo vstopnega DDV, torej posrednikom. Vmesniki niso nujno prisotni v vrtiljaku, njihovo število pa je odvisno od kompleksnosti vrtiljaka (Laundering the procedess of VAT carousel fraud, 2007, str. 25).

c) Posrednik oziroma »broker«

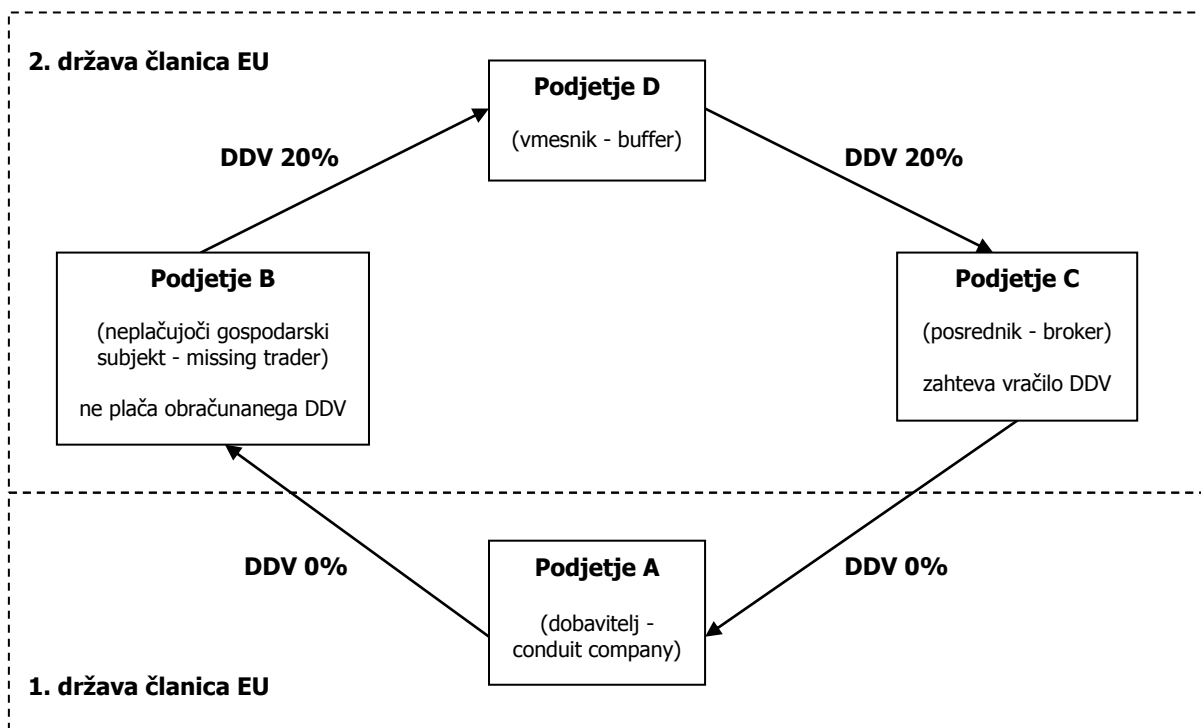
Posrednik oziroma »broker« je končna vez v verigi vrtiljaka in je vedno ustanovljen v isti državi članici EU kot neplačujoči gospodarski subjekt. Posrednik kupi blago od vmesnika (redko od neplačujočega gospodarskega subjekta) in le tega dobavi stranki s sedežem v drugi državi članici. Zaradi davčne stopnje 0% ne plača izstopnega DDV, zahteva pa povračilo vstopnega DDV (Laundering the procedess of VAT carousel fraud, 2007, str. 25).

d) Dobavitelj oziroma »conduit company«

Dobavitelj oziroma »conduit company« predstavlja osnovo vrtiljaka in vedno deluje v drugi državi članici EU. Pojavlja se kot dobavitelj blaga v drugo državo članico, torej je to podjetje, ki opravi dobavo blaga znotraj EU. Potrebno je poudariti, da izgube DDV v državi članici, kjer deluje dobavitelj ni (Laundering the procedess of VAT carousel fraud, 2007, str. 25).

4.1.2 Delovanje davčnega vrtiljaka

Slika 1: Poenostavljena shema davčnega vrtiljaka

Vir: Davčni bilten (2007e, str. 47)

Mehanizem utaje tipa davčni vrtiljak poteka tako, da podjetje B (neplačujoči gospodarski subjekt) sicer obračuna DDV od prodaje, opravljene podjetju C (posrednik), vendar obračunanega DDV ne vplača v proračun. Za podjetjem B oziroma njegovimi zakonitimi zastopniki se kasneje izgubi vsaka sled. Podjetje C, ki opravi dobavo v okviru EU podjetju A (dobavitelj) v prvi državi članici, si od svojih nakupov od podjetja B odbije vstopni DDV, ki ga podjetje B državi ni plačalo. Primanjkljaj DDV zaradi utaje je torej enak znesku DDV, ki ga podjetje C uveljavi kot vračilo vstopnega DDV (Revizijsko poročilo, 2008, str. 21).

Z namenom prekrivanja povezave med podjetjema B in C, se v vrtiljaku pogosto kot vmesni člen pojavi tudi subjekt D (vmesnik), katerega izključni namen je otežiti delo preiskovalcem. Tako dobava poteka posredno preko vmesnega subjekta D, ki posluje skladno z zakonodajo o DDV. Kadar je v vrtiljak vključen vsaj en vmesnik je znesek davčne utaje enak izstopnemu DDV neplačujočega gospodarskega subjekta ki ga ni plačal (Revizijsko poročilo, 2008, str. 21).

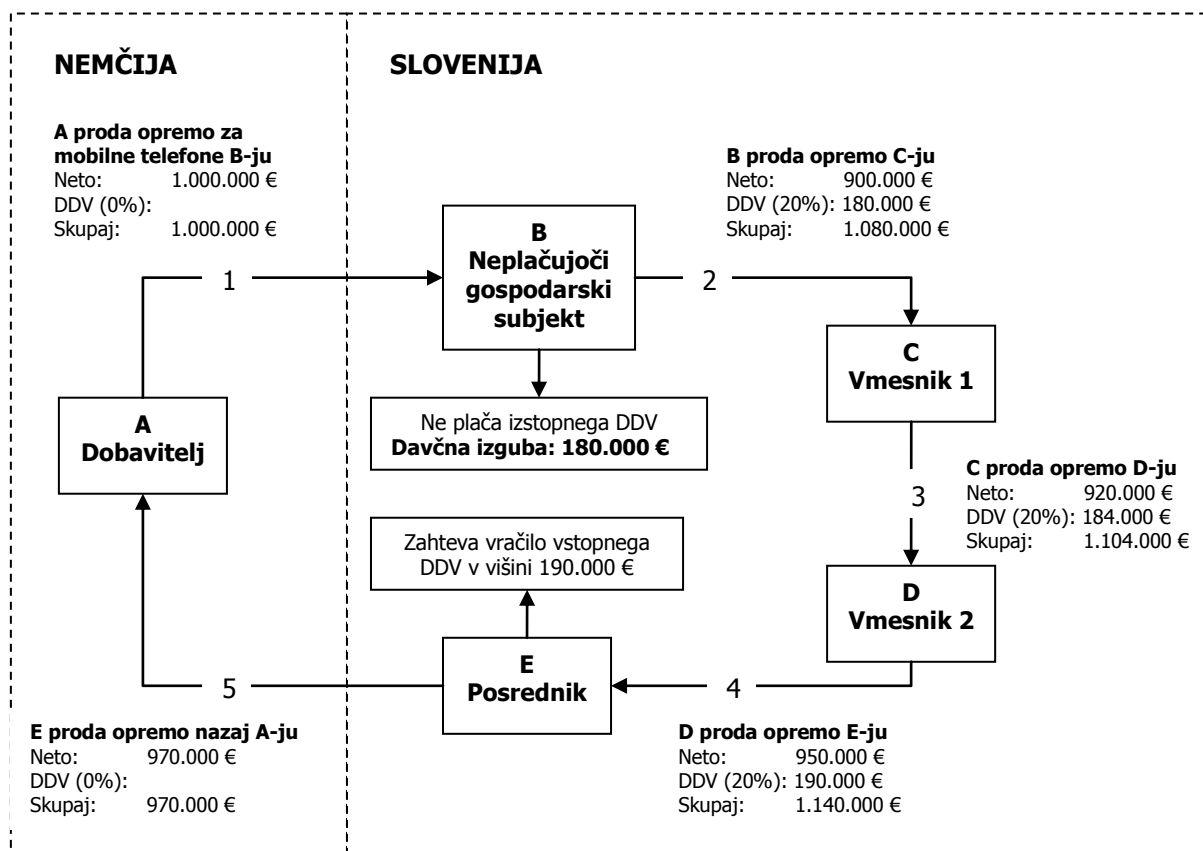
Podjetje A lahko znova opravi dobavo v okviru EU podjetju C (prek B in D ali drugih podobnih vmesnikov v drugi državi članici) in vzorec se ponavlja v nedogled, kot tudi primanjkljaj DDV, ker se prodaja eno in isto blago. Ne glede na to, da se podjetje A pojavi v prvi državi članici EU, primanjkljaj DDV dejansko nastane v drugi državi

članici, kjer ima neplačujoči gospodarski subjekt registriran sedež dejavnosti (Revizijsko poročilo, 2008, str. 21-22).

V praksi utaje tipa davčni vrtiljak niso tako preproste kot v prikazanem primeru, saj je pogosto vpletenih več podjetij v več državah članicah EU. Možnosti in kombinacije vrtiljakov pa so omejene le z iznajdljivostjo in domiselnostjo udeležencev prevare (Revizijsko poročilo, 2008, str. 22).

V nadaljevanju je prikazan primer davčnega vrtiljaka.

Slika 2: Enostavni primer davčnega vrtiljaka

Vir: Prirejeno po Combating VAT fraud in the EU (2007, str. 8)

Podjetje A ima sedež v Nemčiji in dobavlja opremo za mobilne telefone podjetju B v Slovenijo, ki je neplačujoči gospodarski subjekt. Neplačujočem gospodarskem subjektu ni potrebno plačati vstopnega DDV, saj je stopnja vstopnega DDV iz drugih držav članic EU 0%. Ko opremo proda podjetju C, ki je vmesnik, bi moral plačati DDV po stopnji 20%, kar znaša 180.000 EUR, vendar neplačujoči gospodarski subjekt tega davka državi nikoli ne plača.

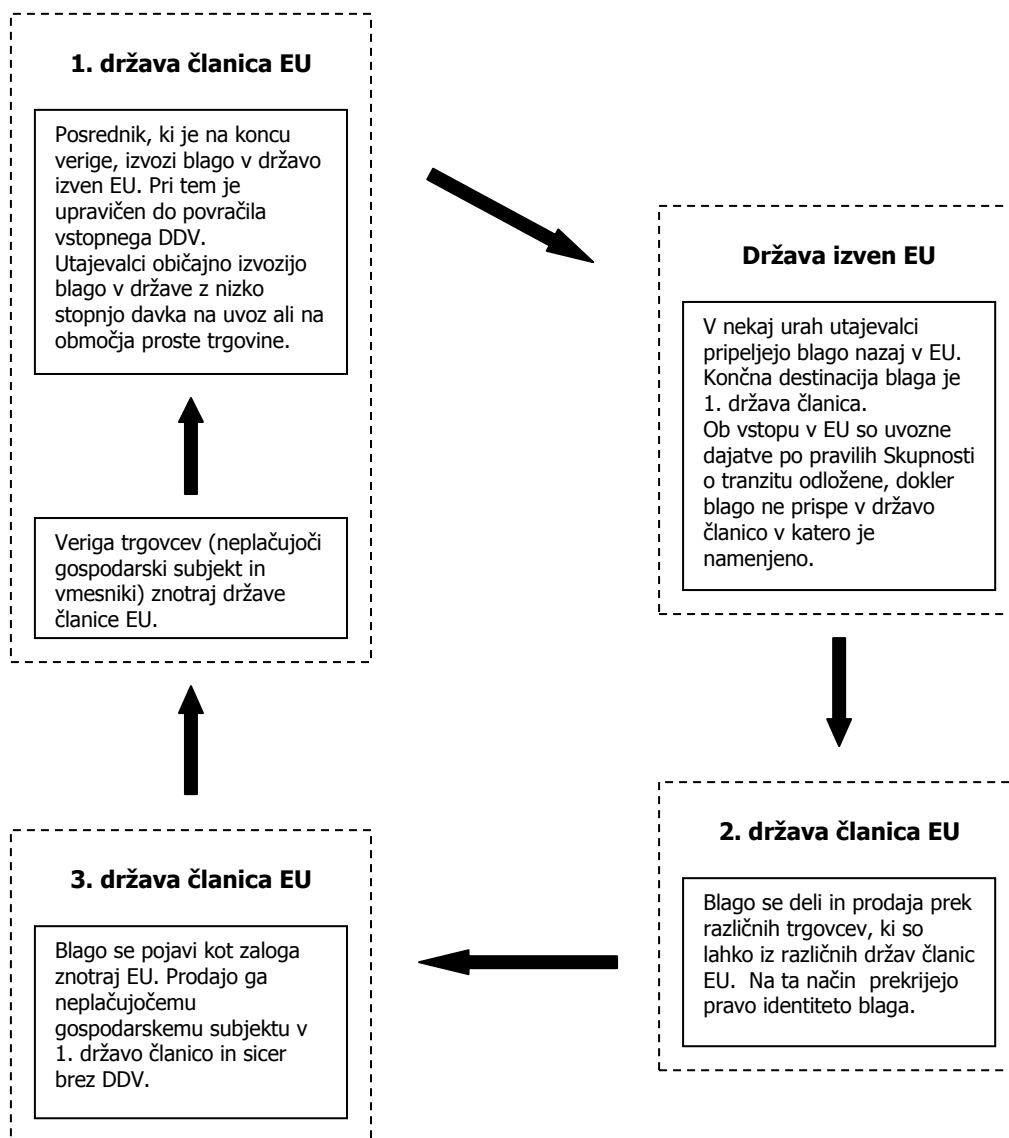
Podjetje C kasneje proda opremo podjetju D, ki je še en vmesnik. Tako podjetje C, kot tudi podjetje D poslujeta zakonito, torej v proračun plačata razliko med izstopnim in vstopnim davkom. Oba skupaj morata tako v državno blagajno plačati 10.000 EUR.

Podjetje D proda opremo podjetju E, ki je posrednik in proda opremo nazaj dobavitelju v Nemčijo. Ker pa je dobavitelj v drugi državi članici EU, je izstopni DDV 0%. Podjetje E tako od države zahteva povrnitev vstopnega DDV, ki znaša 190.000 EUR.

Torej podjetje E od države zahteva 190.000 EUR, podjetji C in D pa sta skupaj v proračun plačala 10.000 EUR. Če od 190.000 EUR odštejemo 10.000 EUR, je davčne izgube točno 180.000 EUR, torej ravno toliko, kolikor bi neplačujoči gospodarski subjekt moral plačati izstopnega DDV.

4.1.3 Davčni vrtiljak z vključitvijo države izven Evropske unije

Slika 3: Davčni vrtiljak z vključitvijo države izven EU

Vir: Stopping the carousel: Missing trader fraud in the EU (2007, str. 11)

Pri davčnem vrtiljaku v katerega je vključena tudi država izven EU, se najprej utaji DDV na enak način, kot pri navadnem davčnem vrtiljaku. In sicer: neplačujoči gospodarski subjekt iz 1. države članice EU bi moral plačati izstopni DDV, vendar ga nikoli ne plača. Posrednik iz iste države zahteva povrnitev vstopnega DDV, ker pa neplačujoči gospodarski subjekt svojega izstopnega DDV ni plačal, se zgodi davčna izguba v 1. državi članici.

Država, ki ni članica EU, obračuna DDV po pravilih, ki veljajo v tej državi. Goljufi zato največkrat blago izvozijo v tiste države, pri katerih so uvozne dajatve zelo nizke.

Ko je blago vnovič vneseno v EU, je potrebno plačati vstopni DDV, ki ga mora plačati prejemnik blaga v državi v katero je blago namenjeno. Blago potuje skozi 2. in 3. državo članico neobdavčeno. Kot končni prejemnik blaga, bi neplačujoči gospodarski subjekt iz 1. države članice moral plačati vstopni DDV, vendar se identiteta blaga nekje v 2. in 3. državi članici izgubi, zato se blago začne tretirati kot blago znotraj EU, torej je neplačujoči gospodarski subjekt oproščen vstopnega DDV. Tako se vnovič utaji DDV in zopet imajo davčno izgubo v 1. državi članici.

4.1.4 Kazalniki davčnega vrtiljaka

Poznamo več kazalnikov, ki kažejo na to, da je transakcija povezana z davčno utajo DDV tipa davčni vrtiljak (Davčni bilten, 2007e, str. 53-55):

a) značilnosti neplačujočega gospodarskega subjekta:

- tipično »papirnata« družba (obstaja samo na papirju);
- v večini primerov je novoregistrirani zavezanec za DDV (novoregistrirani zavezanec za DDV je zavezanec v prvih dvanajstih mesecih poslovanja od pridobitve DDV številke);
- v določenih primerih družba formalno sploh ne obstaja, ampak se za namene utaje, zlorabi identifikacijska številka za namene DDV drugega davčnega zavezanca;
- ustanovitelj družbe oziroma zakoniti zastopnik je skrit za tako imenovanim »slamnatim« lastnikom oziroma direktorjem;
- zakoniti zastopnik družbe je tuj državljan;
- zakoniti zastopnik je ponavadi mlajša oseba od 20 do 28 let, ki nima nobenih profesionalnih znanj oziroma izkušenj s produkti, ki jih kupuje in prodaja;
- osebe, ki sklepajo posle s strani neplačujočega gospodarskega subjekta podjetja se predstavljajo samo z imenom (včasih tudi lažnim);
- obstaja samo mobilna številka telefona, ki po določenem času ni več dosegljiva (ne obstaja več);
- sedež družbe je na stanovanjskem naslovu (stanovanjski blok, hiša);
- nima primernih poslovnih prostorov oziroma skladišč za svojo dejavnost;
- na prijavljenem sedežu poslovanja ne obstaja nobena označba družbe oziroma se ne izvaja nobena aktivnost;
- praviloma se pojavljajo v večjih urbanih središčih, kjer je manjša možnost odkritja goljufije;
- deluje na področju tako imenovanih tveganih dejavnosti oziroma izvaja vse možne oziroma zelene dejavnosti;
- ne oglašuje svoje dejavnosti in nima nobenih referenc na določenem področju delovanja;

- nima zaposlenih delavcev;
- življenjska doba družbe je kratka in sicer od 3 do 6 mesecev;
- hiter in močan porast prometa v zelo kratkem času v začetku poslovanja (nenormalni poslovni cikel podjetja);
- nenadna sprememba dejavnosti podjetja, lastnikov oziroma direktorjev družbe;
- velike vrednosti na izdanih računih;
- veliki in hitri transferji denarja na obstoječih transakcijskih računih;
- poslovanje z gotovino;
- sumljivo nizka vrednost blaga, za katerega je znana tržna cena in ga je mogoče prodati na trgu po tržni ceni;
- glavnino blaga nabavlja oziroma pridobiva iz drugih držav članic EU oziroma je blago neznanega izvora;
- nenavadna metoda naročanja in fakturiranja blaga;
- plačevanje tretji stranki;
- račun, plačilo in prevoz blaga se ne ujemajo;
- ne vodi poslovnih knjig in davčnih evidenc;
- ne obračunava DDV in ga tudi ne plačuje;

b) značilnosti posla oziroma transakcije:

- neplačujoči gospodarski subjekt ponuja posel velike vrednosti brez formalne pogodbe, v kateri se natančneje dogovorijo pravila sklepanja poslov in odgovornosti strank;
- neplačujoči gospodarski subjekt ponuja posel v katerem zavezanec (prejemnik) ne nosi nobenega tveganja;
- blago je brez ustrezne specifikacije za tržišče na katerega se dobavlja;
- neplačujoči gospodarski subjekt zahteva neobičajne plačilne pogoje:
 - zahteva takojšnje plačilo,
 - zahteva predplačilo,
 - zahteva plačilo z gotovino,
 - zahteva po plačilu tretji osebi;
- blago, ki je predmet ponujenega posla je tako imenovano tvegano blago (opisano v poglavju 4.1), ki se največkrat pojavlja v utajah DDV;
- enaka cena blaga (marža) ne glede na količino dobavljenega blaga (ni običajnih količinskih popustov);
- blago s specifikacijo, ki se ne more uporabljati v Sloveniji;
- pot blaga in pot računov je iz nerazumljivih razlogov različna;

c) značilnosti komunikacije oziroma naročanja blaga:

- komunikacija s podjetjem je možna samo preko mobilnega telefona;
- telefonska številka ni objavljena v telefonskem imeniku;
- po določenem času je telefonska številka neplačujočega gospodarskega subjekta nedosegljiva (ne obstaja več);
- komunikacija vedno z eno in isto osebo, ki se predstavi samo po imenu;

- nenavadna metoda naročanja in fakturiranja blaga glede na ustaljeno poslovno prakso.

4.1.5 Posledice poslovanja z neplačujočim gospodarskim subjektom

Malomarno obnašanje oziroma ignoriranje indikatorjev, ki kažejo na goljufijo oziroma davčno utajo, ima lahko za podjetje, ki posluje z neplačujočim gospodarskim subjektom, številne posledice (Davčni bilten, 2007e, str. 52):

- podjetje je lahko del kriminalnih aktivnosti določenih kriminalnih združb, kar prinaša tveganje za dejavnost podjetja;
- podjetje se lahko znajde na sodišču zaradi sodelovanja pri goljufiji DDV;
- podjetje bo mogoče moralo plačati davčni dolg, ki je nastal z goljufijo;
- podjetje je lahko deležno večje in natančnejše preveritve poslovnih knjig in davčnih evidenc v zvezi z zahtevki vstopnega DDV in stroškov poslovanja;
- lahko se zgodi, da podjetje ne dobi zahtevanega vračila DDV oziroma bo moralo pred izvedbo vračila predložiti ustrezno zavarovanje.

Podjetja lahko vede ali nevede poslujejo z neplačujočimi gospodarskimi subjekti in s tem sodelujejo pri davčni utaji. Naloga davčne uprave je, da v postopkih goljufije DDV zbere dovolj različnih dokazov oziroma okoliščin iz katerih je razvidno, da je davčni zavezanec vedel za sodelovanje v transakciji, ki je del goljufije DDV in na podlagi tega davčnemu zavezancu v davčnem inšpekcijskem nadzoru zavrne odbitek vstopnega DDV (Davčni bilten, 2007e, str. 52).

Pojem »vedeti oziroma bi moral vedeti« je mogoče uporabiti v primerih, ko davčni zavezanec pri sklepanju poslov (Davčni bilten, 2007e, str. 53):

- namenoma prezre določene okoliščine, ki pošteni in razumni osebi kažejo na to, da gre pri določenem poslu za goljufijo oziroma davčno utajo ali
- namenoma oziroma nepremišljeno ne izvede poizvedb oziroma preveritev, ki bi jih poštena in razumna oseba naredila.

Pri pridobivanju dokazov v postopku nadzora davčni inšpektor sodeluje s preiskovalno analitsko službo davčne uprave, ki se specializirano ukvarja z davčnimi utajami in pridobiva različne informacije s terena in različnih podatkovnih baz. Hkrati davčna uprava v tovrstnih primerih sodeluje tudi s predstavniki Državnega tožilstva, Policije in Urada za preprečevanje pranja denarja ter predstavniki drugih državnih organov. Davčni zavezanec mora za svoje trditve v postopku predložiti dokaze. Svoje trditve dokazuje praviloma s pisno dokumentacijo ter poslovnimi knjigami in evidencami, ki jih je dolžan voditi. Dokazovanje vedenja zavezanca o sodelovanju v davčni utaji oziroma o obstoju objektivnih okoliščin, ki bi dokazovale, da je davčni zavezanec vedel ali bi moral vedeti, da se je pravica do odbitka vstopnega DDV uveljavljala z goljufijo, je predmet presoje drugostopnega organa in kasneje tudi sodišča. Ker se na tem področju še ni izoblikovala določena sodna praksa, je uspeh dokaznega postopka v tovrstnih primerih vedno negotov in je končna odločitev

odvisna od tega, ali so dokazi zbrani v ugotovitvenem postopku davčnega inšpekcijskega nadzora zadostni, da dokažejo sodelovanje oziroma vedenje davčnega zavezanca o goljufiji DDV (Davčni bilten, 2007e, str. 52).

4.1.6 Ukrepi zoper davčni vrtiljak

4.1.6.1 Ukrepi Davčne uprave Republike Slovenije

Davčna uprava Republike Slovenije (v nadaljevanju DURS) v boju zoper goljufije DDV izvaja (Davčni bilten, 2007e, str. 48):

- preventivne ukrepe, ki preprečujejo nastanek oziroma nadaljevanje davčne utaje;
- sanacijske in kaznovalne ukrepe, s katerimi poskušajo povrniti neplačan DDV iz davčnih utaj ter sankcionirati kršitelje.

Posebni del ukrepov je tudi priprava predlogov sprememb zakonodaje, s katerimi želijo na sistemski ravni preprečiti oziroma zmanjšati možnost nastanka davčnih utaj in hkrati omogočiti učinkovitejši davčni nadzor (Davčni bilten, 2007e, str. 48).

Med zgoraj naštetimi ukrepi spadajo (Davčni bilten, 2007e, str. 49-51):

a) neizdaja in preklic identifikacijske številke za DDV po uradni dolžnosti

Osnovni namen tega ukrepa je preprečiti izdajo identifikacijske številke za namene DDV (v nadaljevanju DDV številka) goljufu, oziroma čim prej preklicati že izdano številko, ki jo goljufi zlorablja za utajo DDV. Brez veljavne DDV številke namreč utaja DDV ni mogoča.

S strani davčne uprave je že uveden poostren nadzor pri dodeljevanju DDV številke, kar pomeni, da se davčni zavezanci, ki zaprosijo za izdajo identifikacijske številke, soočijo z množico vprašanj glede opravljanja dejavnosti (namen, kraj, vrsta dejavnosti, itd.) ter so hkrati tudi zaproseni za različne dokumente, ki dokazujejo resnični namen opravljanja gospodarske dejavnosti.

Prav tako je davčna uprava okrepila nadzor novoregistriranih davčnih zavezancev za DDV. Gre za to, da davčnega zavezanca, ki je pred kratkim pridobil DDV številko in izkazuje znake neplačujočega gospodarskega subjekta, čim prej obiščejo na terenu, kjer preverijo dejansko stanje poslovanja. Na podlagi tovrstnega nadzora lahko po uradni dolžnosti prekličejo DDV številko neplačujočega gospodarskega subjekta ter zoper odgovorne osebe izvedejo oziroma predlagajo ustrezne kazenske sankcije.

Od 1.1.2007 do 31.12.2008 je DURS odvzel identifikacijsko številko 568 neplačujočim gospodarskim subjektom (Policija, davčna uprava in urad za preprečevanje pranja

denarja sodelovali pri obsežni kriminalistični preiskavi gospodarske kriminalitete, 2009).

b) davčni inšpekcijski nadzor

Davčna uprava je zaradi povečanega obsega davčnih utaj začela s poostrenim in koordiniranim nadzorom dejavnosti, ki so po njenih ocenah najbolj prizadete z goljufijami DDV. Pri inšpekcijskih nadzorih se davčna uprava srečuje predvsem z navideznimi posli, fiktivnimi računi, ponarejenimi računi, neplačujočimi gospodarskimi subjekti, zakonitimi zastopniki družb, ki niso dosegljivi (državljeni drugih držav), kar vse otežuje izvajanje davčnega inšpekcijskega nadzora in izterjavo dodatno obračunanih davčnih obveznosti.

Osnovni problem davčne uprave pri nadzoru davčnih vrtiljakov je ugotovitev, da so glede na izdane račune primarni davčni dolžniki neplačujoči gospodarski subjekti. Tovrstne družbe v resnici ne obstajajo in gre v teh primerih v bistvu za zlorabo davčne številke, na katero so bili izdani številni računi za najrazličnejše storitve in blago, na podlagi katerih so prejemniki teh računov izvedli odbitek vstopnega DDV. V večini tovrstnih primerov neplačujoči gospodarski subjekti niso opravljali nobene gospodarske dejavnosti in zato za izdajo računov ni nobenih osnov. Ker transakcije s strani navedenih družb niso bile izvedene, te družbe ne ustrezajo pojmu davčnega zavezanca po zakonodaji, ki ureja obdavčitev z DDV. V skladu s tem in uporabo pravil obdavčitve navideznih poslov, davčna uprava na podlagi izstavljenih navideznih listih ne more izvesti obdavčitve neplačujočih gospodarskih subjektov, ampak lahko le prekliche veljavnost njihovih DDV števil, s čimer se poslovanje teh družb zaključi ter s tem prepreči nadaljevanje utaje.

Davčna uprava je tako na eni strani soočena z navideznim davčnim dolgom s strani neplačujočih gospodarskih subjektov, ki so izdajali navidezne račune in na drugi strani z odbitkom vstopnega DDV pri prejemnikih navedenih računov.

Jasno je, da je v teh primerih odbitek DDV izveden z goljufijo in bi bila zavrnitev vstopnega DDV iz tega naslova s strani davčne uprave logična in po zakonu, ki ureja davčni postopek, tudi zakonita. Vendar bi s tako odločitvijo takoj trčili v problem zagotavljanja nevtralnosti sistema DDV, ki ga zagotavlja Šesta direktiva, kot evropski predpis, za katerega velja načelo primarnosti uporabe glede na domačo zakonodajo. Pravica do odbitka DDV je namreč bistven del sistema DDV in načeloma ne sme biti omejena, njen namen pa je davčnega zavezanca v celoti razbremeniti bremena DDV, ki ga je dolžan ali ki ga je plačal v okviru vseh gospodarskih dejavnosti.

Zato se postavlja vprašanje ali je davčni zavezanec v primeru goljufije DDV upravičen do vstopnega DDV zaradi principa nevtralnosti DDV, čeprav s strani prejemnika računa le ta ni bil nikoli plačan v proračun.

Priznavanje odbitka vstopnega DDV v primeru goljufije, je razrešilo Sodišče Evropskih skupnosti s sodbo v združenih zadevah C-439/04 in C-440/04 z dnem 6. julija 2006,

ko je odločilo, da se davčnemu zavezancu ne prizna pravica do odbitka vstopnega DDV, kadar se glede na objektivne elemente ugotovi, da je ta davčni zavezanec vedel ali bi moral vedeti, da z nakupom sodeluje pri transakciji, ki je del utaje davka na dodano vrednost in sicer tudi v primeru, če je bila opravljena dejanska dobava blaga oziroma storitev v okviru gospodarske dejavnosti. Sodišče je v svoji presoji določilo, da v primeru, če davčna uprava ugotovi, da je pravica do odbitka izvedena z goljufijo, je pooblaščen, da z učinkom za nazaj zahteva vračilo odbitih zneskov.

Navedeno sodbo Sodišča Evropskih skupnosti v svojih postopkih davčnega inšpekcijskega nadzora uporablja tudi DURS.

DURS je v postopkih davčnih inšpekcijskih nadzorov v letu 2007 pri 3.268 nadzorih obračunov DDV dodatno obračunal DDV v višini 38,4 milijona EUR. V letu 2008 je bilo opravljenih 3.826 takšnih nadzorov, v katerih je dodatna obračunana davčna obveznost iz naslova DDV znašala 55,3 milijona EUR. V 70 primerih so inšpektorji ugotovili da gre za davčno utajo tipa davčni vrtiljak, pri čemer je bila dodatno ugotovljena obveznost za plačilo DDV v višini 5,5 milijona EUR. V 108 primerih pa so ugotovili, da gre za neplačujoče gospodarske subjekte in jim dodatno obračunali DDV v višini 7,1 milijona EUR (Policijska, davčna uprava in urad za preprečevanje pranja denarja sodelovali pri obsežni kriminalistični preiskavi gospodarske kriminalitete, 2009).

c) zavarovanje izpolnitve davčne obveznosti

Organizirane davčne utaje DDV tipa davčni vrtiljak pomenijo v bistvu krajo velikih zneskov DDV. Zato davčne uprave izvajajo različne ukrepe v boju proti tovrstnim utajam, ki so naravnani zoper davčne zavezanca, za katere obstaja utemeljen sum, da vede sodelujejo v davčni utaji DDV oziroma zoper davčne zavezanca, ki ne storijo nič, da bi preprečili svoje sodelovanje v tovrstnih goljufijah, ne glede na to, ali imajo iz tega dobiček ali ne.

Eden izmed ukrepov je, da lahko davčni organ zahteva zavarovanje izpolnitve davčne obveznosti že pred izdajo odločbe ali potekom roka za predložitev davčnega obračuna, če je tako določeno z zakonom o obdavčenju ali če na podlagi podatkov iz uradnih evidenc oziroma drugih podatkov, ki jih davčni organ pridobi o zavezancu za davek, utemeljeno pričakuje, da bo izpolnitev oziroma plačilo davčne obveznosti onemogočeno ali precej oteženo.

Prav tako ima DURS v skladu z zakonom, ki ureja davčni postopek možnost, da v primerih kadar glede na okoliščine primera dvomi, da je vračilo davka upravičeno, pred izvršitvijo vračila od davčnega zavezanca zahteva predložitev instrumenta zavarovanja, za zavarovanje izpolnitve davčne obveznosti, ki bi lahko nastala na podlagi naknadne ugotovitve davčnega organa, če zahteva za vračilo davka ni bila upravičena.

Davčna uprava ima v določenih primerih tudi možnost, da z začasnim sklepom

zavezancu za davek omeji ali prepove razpolaganje z določenim premoženjem. Začasni sklep za zavarovanje davčni organ pošlje pristojnim organom, ki po uradni dolžnosti v ustrezni register vpišejo zaznambo v sklepu vsebovane prepovedi. Za nepremičnine je ta register zemljiška knjiga, ki je vodena pri pristojnem sodišču, za premičnine pa je to register neposestnih zastavnih pravic, ki je voden pri Agenciji Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve.

4.1.6.2 Preventivni ukrepi davčnih zavezancev

Vsak davčni zavezanec bi se moral zavedati, da je lahko v določenih primerih odgovoren za plačilo utajenega DDV. Zato je za davčne zavezance pomembno, da sprejmejo vse ukrepe v okviru kontrolnih in nadzornih funkcij v podjetju tako, da je jasno opredeljena odgovornost posameznikov v podjetju pri sklepanju poslov in izvajanju navedenih preveritev ter seznanitev le teh s problematiko davčnih utaj na njihovem področju delovanja (Davčni bilten, 2007e, str. 55).

Vseh podatkov davčni zavezanec o goljufigem podjetju ne more pridobiti, vendar pa je mogoče večino preveritev, ki se nanašajo na poslovanje določene družbe, izvesti preko različnih komercialnih baz podatkov, ki vsebujejo tovrstne podatke. Vsekakor morajo davčni zavezanci izvesti vse preveritve in poizvedbe, ki jih je od njih mogoče zahtevati oziroma bi jih razumen davčni zavezanec izvedel, da bi zagotovil, da njegove transakcije niso del goljufige DDV (Davčni bilten, 2007e, str. 55).

Preden začne davčni zavezanec poslovati z neznanim oziroma novim podjetjem, bi moral izvesti nekaj osnovnih preveritev (Davčni bilten, 2007e, str. 55-56):

- pridobitev kopije ustanovitve družbe iz sodnega registra;
- pridobitev kopije odločbe o identifikacijski številki za DDV iz katere je razvidno, kdaj je podjetje pridobilo identifikacijo za namene DDV;
- preveritev veljavnosti identifikacijske številke za DDV;
- pridobitev razpoložljivih informacij iz komercialnih baz podatkov o dosedanjem poslovanju podjetja;
- pridobitev informacij o dosedanjih referencah podjetja;
- pridobitev informacije od neodvisnih tretjih oseb o boniteti podjetja;
- preveriti obstoječe podatke o podjetju na internetu in ostalih medijih;
- vztrajati na osebnem kontaktu z odgovorno osebo bodočega dobavitelja in izvesti, če je le mogoče, obisk poslovnih prostorov oziroma sedeža dejavnosti;
- preveriti obstoj stacionarne telefonske številke.

Vse tovrstne poizvedbe oziroma komunikacije s podjetji, ki na trgu niso poznane oziroma so na novo ustanovljena, je potrebno dokumentirati, kajti v postopkih davčnega inšpekcijskega nadzora, ki potekajo praviloma za nazaj (do treh in več let), zavezanci potem lažje dokazujejo, da so določene preveritve izvedli, kako in s kom so komunicirali in da so na podlagi pridobljenih informacij ravnali razumno in v dobri veri (Davčni bilten, 2007e, str. 56).

Davčni zavezanci bi morali posvetiti več pozornosti dokumentaciji, poleg računa, ki spremlja manipulacijo blaga in ima veliko dokazno vrednost v smislu legitimnosti in integritete transakcije, tudi naročilnicam, predračunom, dobavnicam, oddajnicam, prevzemnicam, tehtalnim listom, itd. V davčnem inšpekcijskem nadzoru je v primeru goljufij oziroma fiktivnih računov potrebno priskrbeti vse navedene spremljajoče dokumente, ki jih morajo zavezanci predložiti na zahtevo davčnega organa, pri čemer se, čeprav v svojo škodo, sklicujejo, da določene dokumentacije po zakonu niso dolžni voditi (Davčni bilten, 2007e, str. 56).

Davčni zavezanci lahko najboljše zaščitijo svoje poslovanje če (Davčni bilten, 2007e, str. 56):

- dobro poznajo poslovanje v svoji dejavnosti;
- dobro poznajo svoje dobavitelje;
- dobro poznajo svoje kupce;
- preverijo, da je transakcija na izgled resnična in da obstaja tudi dober občutek o resničnosti transakcije;
- uporabijo kontrole in sicer da:
 - preverijo ali blago, ki ga kupujejo obstaja in da je takšno kot je opisano;
 - preverijo integriteto njihovih kupcev in prodajalcev;
 - preverijo obstoj komercialnih in razvojnih možnosti transakcij;
 - preverijo realističnost plačilnih pogojev in dobičkonosnosti posla.

Davčni zavezanci lahko v primeru, če podvomijo o pravilnost transakcij in predhodno niso opravili osnovnih preveritev o novem podjetju s katerim poslujejo, izkoristijo možnost samoprijave in DURS-u predložijo popravljene davčne obračune. V skladu s 55. členom ZDavP-2 lahko davčni zavezanec vsak trenutek, vendar najpozneje do vročitve sklepa o začetku davčnega inšpekcijskega nadzora oziroma do začetka postopka o prekršku oziroma kazenskega postopka, predloži davčni obračun oziroma popravljen davčni obračun.

Namen instituta samoprijave je spodbuditi davčne zavezance, da morebitne kasneje ugotovljene nepravilnosti v davčnih obračunih sporočijo DURS-u in se tako izognejo kazni za prekršek (ZDavP-2, 399. člen). V letu 2008 je DURS zabeležil 9.191 samoprijav v skupni vrednosti 13 milijonov EUR (Policija, davčna uprava in urad za preprečevanje pranja denarja sodelovali pri obsežni kriminalistični preiskavi gospodarske kriminalitete, 2009).

4.2 DRUGE METODE UTAJ DAVKA NA DODANO VREDNOST

Poleg davčnega vrtiljaka so najpogostejše oblike utaj DDV še (Škof, 1998, str. 15):

a) neregistriranje davčnih zavezancev

Davčni zavezanci so dolžni oceniti svoj letni promet. V primeru presežene meje za registracijo, ki znaša 25.000 EUR oziroma v primeru kmeta 7.500 EUR (ZDDV-1, 94. člen), se morajo registrirati za DDV. Problem davčne utaje se pojavi, ko zavezanci, ki bi se morali registrirati tega ne storijo. To pomeni, da čeprav zavezanci plačajo DDV od svojih nakupov, njihove prodaje niso zajete v tej obveznosti. Njihova dodana vrednost se zato izogne davku, zaradi česar so v boljšem konkurenčnem položaju kot tisti, ki davek plačajo.

b) previsoko izkazovanje vstopnega DDV

Ena preprostejših poti izognitev plačila DDV je izkazovanje višjih terjatev za vračilo davka od dejanskih. To je mogoče storiti z izkazovanjem višjih nakupov, kot so bili opravljeni v resnici. Najpogostejša metoda je sestava ponarejenih faktur za neopravljene nakupe. Ker država hitro plača davčno povračilo, saj noče vplivati na finančno nelikvidnost podjetij, se lahko zgodi, da preden preteče čas, običajen za nadzor faktur, podjetje preneha poslovati in se izbriše iz registra.

Od 1.1.2007 do 31.12.2008 je DURS v okviru davčnega inšpekcijskega nadzora v 483 primerih ugotovil nezakonit odbitek vstopnega DDV po ponarejenih fakturah, pri čemer je bilo skupaj dodatno obračunanega za 20,6 milijona EUR DDV (Policija, davčna uprava in urad za preprečevanje pranja denarja sodelovali pri obsežni kriminalistični preiskavi gospodarske kriminalitete, 2009).

c) neregistrirani trgovinski nakupi

Mali, včasih pa tudi veliki podjetniki kupijo blago od neregistriranega dobavitelja, na primer kmetovalca, in ker ta transakcija ni registrirana, bo kupec lahko prodal blago brez zaračunanja DDV. Tako o tem ne bo obstajal noben dokaz. Na splošno pa to ni resen problem, ker večina kupcev registrira prodajo z namenom, da bo terjala vstopni davek.

d) terjanje davka od neregistriranih davčnih zavezancev

Vstopni DDV podjetja lahko zahtevajo le, če nakup opravijo pri registriranem dobavitelju. Neregistriran dobavitelj je lahko oproščen davka le, če je mali podjetnik in ne dosega predpisanega limita za registracijo za DDV. Nakupi pri neregistriranem dobavitelju so popolnoma veljavni, ker pa je dobavitelj neregistriran, povračila davka ni mogoče zahtevati. Do utaje pride, če se podjetje, ki je kupilo blago pri neregistriranem dobavitelju pretvarja, da ima nakupna faktura številko zavezanca za DDV, ali če si to številko izmisli.

e) prijava manjših vrednosti prodaje od dejanske

Pri DDV je prijava manjših vrednosti prodaje od dejanske najbolj običajen način davčne utaje. Edina nevarnost je, da kupec zahteva vračilo DDV, prodajalec pa računa ne vključi v davčni obračun. Tovrstna oblika davčne utaje je zato primerna za gotovinsko poslovanje ter pri poslovanju s končnimi porabniki, saj je v tem primeru z navzkrižno kontrolo težje ugotoviti istovetnost in popolnost vključenih računov v obračun DDV.

Izkušnje v državah EU kažejo, da so tovrstne davčne utaje najpogostejše v podjetjih, kjer so nabave majhne in je dodana vrednost visoka. Najpogostejša izmikanja plačilu davka so pri gotovinskih prodajah, kjer kupcu ponudijo nižjo ceno. V storitvenih poslih se dogaja, da kupec plača več, kot je prikazano na fakturi, s čimer se prodajalec storitve obogati za razliko v premalo prikazanem znesku cene na fakturi.

f) številne davčne stopnje in nepravilni opisi

Različne stopnje DDV predstavljajo težavo davčni administraciji pri upravljanju s tem davkom. Davčne stopnje postanejo bolj zapletene, ko mora davek pri določeni stopnji veljati za nakupe in prodaje. S tem je dana večja možnost za napako in priložnost za premišljeno nepravilno razvrstitev blaga. Preverjanje tovrstnih utaj je brez primerne računa izredno težko. To pa kaže, da je potrebno kolikor je mogoče omejiti število davčnih stopenj in oprostitev.

g) opustitev plačila davka za lastno porabo

Velikokrat se zgodi, da maloprodaja uporablja blago iz svoje dejavnosti za lastno porabo, zato vse zakonodaje zahtevajo, da trgovci evidentirajo vse zasebno porabljene dobrine, za katere je potrebno plačati DDV. Nerealno je pričakovati, da bo vsa ta potrošnja prijavljena v obveznosti za davek, zato lahko takšne utaje dosežejo velike zneske, še posebej če se razširijo na vso družino in prijatelje.

h) ponarejanje izvoznih terjatev

Podjetja, ki izvažajo, terjajo povračila vstopnega davka od države. Dogaja se tudi, da ponarejajo izvozne prodaje, ki so fakturirane in prijavljene za davčno povračilo. Takšna oblika goljufije se kmalu odkrije, saj so izvozne fakture povezane s carinskimi in drugimi listinami.

i) lažni trgovci

Obstajajo tudi kratkotrajna lažna podjetja, ki ponarejajo izvozne fakture in terjajo davčni odbitek za blago, s katerim se nikoli ni trgovalo. Blago lahko prodajajo tudi na domačem trgu, zahtevajo pa povračilo vstopnega davka za lažne izvozne fakture.

j) dogovor o neposredni menjavi blaga

Kadar obstaja tihi dogovor med kupcem in prodajalcem o izmenjavi dobrin in storitev brez plačila in brez fakturnih zapisov, tedaj ni dokumentirane obveznosti za plačilo DDV. Tajni dogovor lahko vključuje gotovinsko prodajo ene vrste blaga za izdajanje faktur za enako vrednost prodaj nekaterih drugih izdelkov, ki jih lahko isti kupec izkazuje za nakup.

k) »kloniranje« davčne številke

»Kloniranje« davčne številke pomeni, da oseba uporabi davčno številko drugega davčnega zavezanca. Oseba tako opravlja dejavnost, ne da bi se predhodno registrirala, in uporablja tujo DDV številko ter izgine, ne da bi predložila obračune DDV. Ko ne vedoč kupec od zavezanca s tujo davčno številko terja vračilo vstopnega DDV, mu davčni organ, ko ugotovi, da uporablja zavezanec napačno davčno številko, zavrne vračilo DDV. Na drugi strani zavezanec, katerega davčna številka je bila »klonirana«, dobi zahtevek za plačilo DDV, ki je bil zaračunan ob uporabi njegovih podatkov. Pri tem se sooči s problemom dokazovanja, da so fakture lažne in da jih je izdal nekdo drug (Prezelj, 2006, str. 12-13).

DURS je v obdobju od 1.1.2007 do 31.12.2008 v okviru davčnega inšpekcijskega nadzora v 15 primerih ugotovil poneverbe DDV številke, pri katerih je bilo skupno dodatno obračunanega za 1,2 milijona EUR DDV (Policija, davčna uprava in urad za preprečevanje pranja denarja sodelovali pri obsežni kriminalistični preiskavi gospodarske kriminalitete, 2009).

l) siva ekonomija

Vzroki za nastanek in obstoj sive ekonomije so predvsem ekonomskega značaja. Primarni vzroki so predvsem nezakonito izogibanje davkom oziroma davčna utaja, izboljšanje socialnega položaja posameznikov, izogibanje gospodarski zakonodaji, ki je posledica bremena visokih stroškov dela, izogibanje birokraciji, pogost vzrok pa je tudi zloraba pravic iz socialne varnosti, da bi osebe, ki delajo na črno, obdržale različne socialne podpore, zlasti za primer brezposelnosti (Revizijsko poročilo, 2008, str. 22).

Gospodarske dejavnosti, ki jih prištevamo v sivo ekonomijo in pomenijo utajo DDV so predvsem (Glas, 1988, str 8-9):

- neprijavljeno in zato neobdavčeno delo, običajno z gotovinskim plačilom;
- tihotapljenje;
- ilegalna trgovina s tobačnimi izdelki in alkoholnimi pijačami;
- neposredna menjava dobrin in storitev;
- dela in popravila v lastni režiji;
- izdajanje lažnih računov za poslovne stroške;
- pridelava lastnega sadja, zelenjave in drugih pridelkov, ter njihova prodaja;
- neprijavljena dejavnost ali prijava v manjšem obsegu od dejanske.

5 PRIMERI UTAJ DAVKA NA DODANO VREDNOST V SLOVENIJI

5.1 PRIMERI DAVČNEGA VRTILJAKA

a) Neupravičen odbitek vstopnega DDV

V povezavi z inšpiciranjem treh neplačujočih gospodarskih subjektov sta bila opravljena davčna inšpekcijska nadzora DDV tudi pri dveh malih zavezancih za davek, to je družbi A, katere dejavnost je trgovina na debelo s farmacevtskimi izdelki, in družbi B, ki se ukvarja z oglaševanjem. Zavezanca za davek A in B, kot prejemnika računov neplačujočih gospodarskih subjektov, nista izvedla nikakršne preveritve delovanja teh družb, ali so zaračunane storitve dejansko opravili izdajatelji računov, prav tako v postopku nista dokazala, da je storitve dejansko opravil neplačujoči gospodarski subjekt. V postopku izvajanja davčnega inšpekcijskega nadzora davčni organ pri obeh zavezancih ni dobil odgovorov na vprašanja:

- s kom sta zavezanca za davek kontaktirala pri naročanju storitev;
- s kom so se dogovarjali za izvajanje navedenih storitev;
- kdo je opravil zaračunane storitve;
- kakšna je cena na enoto opravljene storitve;
- kdaj so bile storitve dejansko opravljene in kje;
- ali so za dela zbirali ponudbe in kdo je s strani teh družb pripravil ponudbo.

Sklenitev posla brez vseh temeljnih informacij, ne da bi se stranke pri tem osebno sestale, ne da bi o sodelovanju podpisale kakršnokoli pogodbo, kjer bi uredili medsebojna obligacijska razmerja, je zelo nenavadna oziroma to ni običajna poslovna praksa. Ker sta zavezanca za davek A in B vedela oziroma bi na podlagi navedenih objektivnih okoliščin morala vedeti, da sodelujeta pri transakcijah, ki so bile del utaje DDV in je bila s tem pravica do odbitka DDV izvedena z goljufijo, se zavezancema za davek ni priznala pravica do odbitka vstopnega DDV v skupnem znesku 33 tisoč EUR po računih, prejetih od neplačujočih gospodarskih subjektov (Davčni bilten, 2007d, str. 60).

b) Odbitek DDV na podlagi fiktivnih računov

Pri družbi, ki opravlja gradbeno dejavnost, je bil opravljen davčni inšpekcijski nadzor DDV. Davčni organ je pri pregledu dokumentacije ugotovil, da je zavezanec za davek v letu 2006 v knjige prejetih računov med drugimi evidentiral tudi prejete račune dveh podjetij, pri katerih je bilo ugotovljeno, da sta neplačujoča gospodarska subjekta. Objektivne okoliščine, ki so dokazovale, da je odgovorna oseba zavezanca za davek vedela oziroma bi morala vedeti, da je pri poslih z navedenimi podjetji obstajal sum goljufivega delovanja, so bile:

- storitve na prejetih računih nikakor nista mogli opraviti navedeni podjetji, saj nista imeli zaposlenih delavcev ter osnovnih kadrovskih, materialnih in drugih potrebnih virov;
- direktor zavezanca za davek ni kontaktiral z nobeno odgovorno osebo navedenih podjetij, s katerimi naj bi posloval;
- davčni organ je ugotovil, da ni obstajala nobena druga dodatna dokumentacija, ki bi dokazovala, katero delo je bilo opravljeno, kje, kdaj in kdo je storitev opravil, prav tako ni bilo nobenih pogodb o opravljenih storitvah navedenih podjetij.

Davčni organ je pri preverjanju dejstev ugotovil, da so bili dani bistveni objektivni elementi, ki so prispevali k ugotovitvi, da je odgovorna oseba zavezanca za davek vedela ali bi morala vedeti, da s knjiženjem prejetih računov in uveljavljanjem vstopnega DDV od prejetih računov sodeluje pri transakcijah, ki so del utaje DDV. Glede na navedeno se zavezancu za davek ni priznala pravica do odbitka vstopnega DDV od prejetih računov neplačujočih gospodarskih subjektov v znesku 93,8 tisoč EUR (Davčni bilten, 2007d, str. 61).

c) Poslovanje samostojnega podjetnika z neplačujočim gospodarskimi subjekti

Pri samostojnem podjetniku, ki opravlja izolacijska dela na strehah poslovnih in stanovanjskih objektov, je bil opravljen davčni inšpekcijski nadzor DDV. V postopku nadzora je bilo ugotovljeno, da je zavezanec za davek v letu 2005 in 2006 posloval s tremi neplačujočimi gospodarskimi subjekti. Zavezanec za davek ni predložil dokazov, ki bi nedvoumno potrjevali, da so bile storitve iz računov tudi dejansko opravljene. Ugotovljeno je bilo, da družbe niso mogle opravljati storitev, ker niso imele ne zaposlenih, ne osnovnih sredstev, prav tako niso obračunavale in plačevale DDV po izdanih računih in niso oddajale DDV obračunov, zavezancu za davek pa so izstavljale fiktivne račune za opravljene storitve, ki jih niso opravile. Glede na to, da ti izdani računi temeljijo na fiktivnih poslih pri izdajatelju, niso izpolnjeni pogoji za obračun in plačilo DDV in zato prejemnik teh računov nima pravice do odbitka vstopnega DDV. Skupni objektivni elementi oziroma okoliščine, ki dokazujejo, da je zavezanec za davek vedel oziroma bi moral vedeti, da sodeluje pri transakcijah, ki so del utaje DDV, so:

- neobičajni način vzpostavitve kontakta, ki je bil kar na gradbišču ali pa samo prek telefona, pri čemer se zavezanec ne spomni, s kom je kontaktiral;
- o svojem poslovnem partnerju zavezanec za davek ne ve nič, ima le številko mobilnega telefona, ki pa je v času inšpekcijskega pregleda ne poseduje več;
- zavezanec za davek ni zbiral konkurenčnih ponudb;
- neplačujoči gospodarski subjekti nimajo zaposlenih delavcev, nimajo osnovnih sredstev in znanj, potrebnih za izvedbo storitev, navedenih na računih.

Glede na opisana dejstva, je davčni organ ugotovil, da so dani objektivni elementi, ki dokazujejo, da je zavezanec za davek vedel ali bi moral vedeti, da s plačanimi storitvami sodeluje pri transakcijah, ki so del utaje DDV, in da je bila pravica do

odbitka vstopnega DDV izvedena z goljufijo, zato zavezancu za davek ni bila priznana pravica do odbitka vstopnega DDV v skupni višini 46 tisoč EUR (Davčni bilten, 2007d, str. 61-63).

d) Utaja davka pri prodaji rabljenih vozil

Primer 1

Gospodarska družba, ki se je ukvarjala s prodajo motornih vozil in koles je s pomočjo slamnatega podjetja lažno izkazovala plačane davčne obveznosti za uvožena in v Sloveniji prodana vozila. Kriminalno združbo je vodil 33-letnik iz okolice Ljubljane, ki je bil tudi direktor družbe, ki je vozila prodajala, prav tako pa je tudi vodil poslovanje družbe, ki je vozila uvažala iz EU (Delo, 2009, str. 7).

Davčni inšpektorji so s pomočjo policistov kriminalno združbo razkrili. Opravljenih je bilo 11 hišnih preiskav, v katerih je bilo zaseženih veliko dokumentacije in računalniških programov (Delo, 2009a, str. 7). V davčni preiskavi je bilo ugotovljeno (Ukrepi davčne uprave pri nadzoru prodaje motornih vozil in drugih prevoznih sredstev, 2009, str 4.) :

- da je prodajalec postajal eden večjih ponudnikov motornih vozil in koles v Sloveniji, oglaševal je na spletu, se pojavljal na znanih sejmi, itd.;
- svoje poslovanje je širil z odpiranjem novih poslovnih enot;
- prodajal je predvsem vozila znamk BMW, Audi, VW, Ford, Toyota in motornih koles Honda ter Kawasaki;
- dobavitelj vozil je bila slamnata družba, ki je do decembra 2007 redno oddajala obračune DDV, ki pa so bili neresnični (z oddajanjem obračunov so preprečili odvzem DDV številke);
- dobavitelj ni imel poslovnih prostorov, imel je slamnatega direktorja, ni posloval preko transakcijskega računa, itd. torej bil je tipični neplačujoči gospodarski subjekt;
- poslovanje med dobaviteljem vozil in prodajalcem je potekalo pretežno v gotovini.

V času od 1.1.2007 do 31.8.2008 so iz EU uvozili okoli 900 motornih vozil in koles, ki so jih v Sloveniji prodali brez DDV in davka na motorna vozila (v nadaljevanju DMV) ter s tem oškodovali proračun za 4,5 milijona EUR. Zaradi razkritja utaje, je bil prodajalcu vozil zavržen zahtevke za vrnitev vstopnega DDV, poleg tega pa mu je DURS dodatno obračunal DDV in DMV (Ukrepi davčne uprave pri nadzoru prodaje motornih vozil in drugih prevoznih sredstev, 2009, str 4-6.)

Primer 2

Direktor in lastnik dveh gospodarskih družb iz Murske Sobote je v letih 2006 do 2008 sedemintridesetkrat utajil davke pri uvozu vozil iz EU in s tem državo oškodoval za 2,5 milijona EUR, pri čemur je DDV znašal 2,3 milijona EUR in DMV 2 tisoč EUR.

Vozila je večinoma prodajal pravnim osebam in samostojnim podjetnikom, ti pa so jih prodajali naprej končnim kupcem (Delo, 2009b, str. 7).

Primer 3

Gospodarska družba iz Zagorja, ki se je ukvarjala predvsem z uvozom rabljenih luksuznih in terenskih motornih vozila višjega cenovnega razreda (BMW, Audi, Mercedes, Toyota) iz Nemčije, ter pet gospodarskih družb (štiri iz Ljubljane in ena iz Kopra) so pri prodaji vozil utajevali DDV in DMV, služili pa so tudi z razliko med kupno in prodajno ceno vozila. Tako so skupno zaslužili 250,4 tisoč EUR.

Vozila so prodajali vnaprej znanim kupcem, ter drugim podjetjem in lizing hišam. Najdražje vozilo, ki so ga uvozili je bil Porsche Carrera, za katerega so plačali 91,8 tisoč EUR, prodali pa za 104,3 tisoč EUR. Z enim samim poslom so tako zaslužili 46 tisoč EUR, od tega je utajeni davek znašal 33,4 tisoč EUR. Z uvozom enajstih vozil so tako državo, zaradi neplačanih davkov, ukradli za 96 tisoč EUR (Delo, 2006, str. 6).

Zgoraj opisani poskusi davčnih utaj niso osamljeni primeri. V Sloveniji se pojavlja vedno več uvoznikov in prodajalcev motornih vozil, ki služijo z razliko med kupno in prodajno ceno vozila, ter z utajo DDV in DMV. DURS je v lanskem letu v 758 inšpekcijskih nadzorih v trgovinah z motornimi vozili ugotovil za 8 milijonov EUR, v prvih štirih mesecih letošnjega leta pa v 192 nadzorih za 6,3 milijona EUR davčnih utaj (Nov avtomobilski davčni vrtiljak, 2009).

5.2 PRIMERI OSTALIH VRST UTAJ DAVKA NA DODANO VREDNOST

a) Navidezni posli in neverodostojne listine

Pri davčnem zavezancu, katerega pretežna dejavnost je trgovina na debelo z železom, je bil zaradi zelo visokega zahtevka za vračilo DDV za meseca oktober in november 2005, opravljen delni davčni inšpekcijski nadzor obračunavanja in plačevanja DDV za leto 2005. Davčni organ je v pripravi na postopek davčnega inšpekcijskega nadzora ugotovil, da je presežek vstopnega DDV nastal na podlagi računov za železo. Na podlagi računov in dobavnic je ugotovil, da prejeta blago še ni bilo prodano, zato je preveril fizični obstoj tega blaga. Po zagotovilih direktorice zaračunano blago še ni bilo dostavljeno, ker se je skladiščilo pri določenem špediterju. Davčni organ je preveril te navedbe in ugotovil, da to špeditersko podjetje ni nikoli skladiščilo nobenega materiala ne za dobavitelja in ne za kupca.

Istočasno so opravili davčni inšpekcijski nadzor tudi pri prodajalcu, kjer je bilo ugotovljeno, da računov za prodajo železa sploh nimajo evidentiranih v knjigi izdanih računov. Pooblaščen oseba prodajalca je nato v postopku davčnega inšpekcijskega nadzora izjavila, da je bil ves posel storniran zaradi reklamacije glede kakovosti.

Davčni organ je ugotovil, da so vsi računi za nabavo železa navidezne listine, ki ne temeljijo na resničnih transakcijah. Dobavitelj namreč v poslovnih knjigah in obračunih ni izkazal navedenih poslovnih dogodkov, niti nabave, niti prodaje železa. Ker zavezanec za davek ni dokazal, da mu je bila resnično opravljena dobava železa v mesecu oktobru 2005 v znesku 140,6 tisoč EUR in v mesecu novembru 2005 v znesku 140,6 tisoč EUR, mu je davčni organ zahtevo za vračilo DDV za ta dva meseca zavrnil (Davčni bilten, 2007a, str. 43).

b) Zavezanec dvakrat odbijal vstopni DDV po istem računu

Pri davčnem zavezancu, ki se ukvarja s trgovino na debelo, je bil opravljen davčni inšpekcijski nadzor DDV. Pri pregledu poslovne dokumentacije, ki zadeva obračun DDV je bilo ugotovljeno, da je davčni zavezanec prejeti račun v vrednosti 6,4 milijona EUR, od tega je DDV po stopnji 20% znašal 1,1 milijon EUR, v knjigi prejetih računov knjižil dvakrat, prvič maja 2006 in drugič junija 2006. Davčni zavezanec je odbitek vstopnega DDV uveljavil že v davčnem obdobju maj 2006, v katerem ga je tudi prejel. Zaradi navedenega mu je bil v davčnem obdobju junij 2006 znesek vstopnega DDV zmanjšan za 1,1 milijona EUR (Davčni bilten, 2007b, str. 42).

c) Zavezanec za prejete avanse ni izdal računov in ni izkazal prihodkov od izvršenih del izkazanih v gradbeni dokumentaciji

Pri davčnem zavezancu, katerega pretežna dejavnost je gradbeništvo, je bil opravljen davčni inšpekcijski nadzor obračunavanja in plačevanja DDV. Pri nadzoru predložene knjige prejetih in izdanih računov, je davčni organ knjižene poslovne dogodke primerjal s podatki s transakcijskega računa zavezanca. Ob tej primerjavi je davčni organ ugotovil avansna plačila, za katere niso bili izdani računi. Iz pridobljenih podatkov o plačnikih na zavezančev transakcijski račun je davčni organ ugotovil, da je zavezanec v inšpiciranem obdobju prejel za 71 tisoč EUR avansnih plačil, od katerih ni obračunal za 11,7 tisoč EUR DDV.

Nepravilnost je davčni organ ugotovil tudi v delu, ko je zavezanec za davek za določenega naročnika opravil zemeljska in gradbena dela, vendar za vsa opravljena dela ni izdal računov. Na podlagi pridobljenih podatkov, predvsem iz gradbenih dnevnikov, je davčni organ ugotovil, da je bila vrednost opravljenih del 473 tisoč EUR (brez DDV), zavezanec pa je izdal račune v skupni vrednosti 397 tisoč EUR (brez DDV). Davčni organ je tako ugotovil, da je zavezanec v obdobju maj 2006 prikazal za 77 tisoč EUR prenizko davčno osnovo in za 13,8 tisoč EUR premalo obračunal DDV. Davčni zavezanec je tako skupno moral naknadno obračunati za 25,5 tisoč EUR DDV (Davčni bilten, 2007b, str. 42-43).

d) Zavezanec je odbijal vstopni DDV za storitve, ki niso bile opravljene in ni bilo dano predplačilo

Pri zavezancu za davek z dejavnostjo sejmov in zabaviščnih parkov je bil opravljen davčni inšpekcijski nadzor DDV. Zavezanec za davek je v vseh inšpiciranih obdobjih

izkazoval presežek DDV, ki naj bi bil posledica nabav nepremičnin in drugih opredmetenih osnovnih sredstev. Pri inšpiciranju obračunskega obdobja avgust 2006 je bilo ugotovljeno, da je zavezanec za davek odbijal vstopni DDV od prejetega računa v znesku 45,5 tisoč EUR.

Pri preverjanju dokumentacije je bilo ugotovljeno, da sta se zavezanec za davek kot naročnik in izvajalec dogovorila za dolgoročno poslovno sodelovanje pri zasnovi, pripravi in izvedbi projekta izgradnje, zagona in delovanja zabaviščnega parka, pri čemer je naročnik izvajalcu plačal avans v višini 228 tisoč EUR in DDV. Avans naj bi predstavljal plačilo za že opravljene storitve. Narejena je bila navzkrižna kontrola podatkov pri izvajalcu del, pri kateri je bilo ugotovljeno, da zavezanec za davek dogovorjenega avansa izvajalcu ni plačal, prav tako dela, za katera naj bil plačan avans, niso bila opravljena.

Ker v navedem primeru niso bile opravljene na računu izkazane storitve in izdajatelju računa ni bilo dano predplačilo, zavezanec za davek ni imel pravice do odbitka vstopnega DDV v znesku 45,5 tisoč EUR. Zavezancu za davek je bil tako dodatno obračunan DDV v skupnem znesku 45,5 tisoč EUR (Davčni bilten, 2007c, str. 55-56).

e) Nepravilno obračunavanje DDV regionalne razvojne agencije

Na regionalni razvojni agenciji je bilo opravljeno inšpiciranje DDV za leto 2004. Agencija je za opravljanje svojih nalog prejemala sredstva na podlagi sklenjenih pogodb z občinami o plačilu dogovorjenih nalog, od katerih ni obračunavala DDV.

Pri inšpiciranju je bilo ugotovljeno, da v teh primerih ni šlo za sofinanciranje delovanja razvojne agencije kot takšne, temveč plačilo priprave in izvajanja konkretno dogovorjenih razvojnih nalog za občine. Torej je šlo za opravljanje vnaprej točno dogovorjenih programov in plačilo teh programov. Regionalna razvojna agencija na danih zahtevkih za opravljena dela ni zaračunaval DDV, češ da so bili vsi izdani zahtevki izplačilo subvencij oziroma izplačilo iz proračuna za osnovno delovanje razvojne agencije oziroma za opravljanje prenesenih nalog občin na razvojno agencijo.

Po inšpekcijskem pregledu so bila nakazana sredstva opredeljena kot obdavčljiv promet, zato je morala agencija obračunati DDV v višini 20 tisoč EUR (Davčni bilten, 2006a, str. 17-18).

f) Odbitek vstopnega DDV na podlagi fiktivnih računov in neevidentiranje izvedenih storitev

Pri davčnem zavezancu, ki opravlja zidarska in gradbena dela, je bil opravljen davčni inšpekcijski nadzor DDV za leto 2004. Zaradi dvoma v verodostojnost prejetih računov je bila v postopku nadzora izvedena navzkrižna kontrola verodostojnosti izdanih računov pri dobaviteljih oziroma podizvajalcih inšpiciranega zavezanca.

Pri prvem dobavitelju je bilo ugotovljeno, da zavezanec za davek z njim ni nikoli posloval in da izdanih računov, ki jih ima v evidenci inšpicirani zavezanec, ni nikoli izdal. Zaradi fiktivnih računov je bil davčnemu zavezancu dodatno obračunan neupravičeno uveljavljen vstopni DDV v višini 35,9 tisoč EUR.

Pri drugem podizvajalcu pa je bilo ugotovljeno, da računov, ki so bili predmet navzkrižne preveritve, ni evidentiranih v njihovih poslovnih knjigah, niti v davčnih evidencah za DDV. Podizvajalec je res izvajal dela na več gradbiščih, za katere je izdal račune, ki jih je dobili plačane v gotovini, vendar jih ni evidentirali v poslovnih knjigah. Posledica tega je bila, da je bila davčnemu zavezancu podizvajalcu naložena dodatna obveznost za plačilo premalo plačanega DDV za leto 2004 v višini 17,1 tisoč EUR (Davčni bilten, 2006b, str. 32-33).

g) Neobračunan DDV od prodaje in odpisa materiala

Pri davčnem zavezancu, ki izdeluje obutev z brizganimi poliuretanskim podplatom, je bil opravljen inšpekcijski nadzor DDV za leti 2004 in 2005. V postopku inšpekcijskega nadzora je bilo ugotovljeno, da je imel zavezanec na dan 31. 12. 2004 dejansko manjšo zalogo, kakor jo je prikazal v napovedi za leto 2004, saj v svojih poslovnih knjigah ni evidentiral prodaje v vrednosti 122,3 tisoč EUR, od katere bi moral kot zavezanec za davek obračunati in plačati DDV v višini 24,2 tisoč EUR.

V letu 2005 je zavezanec za davek odpisal za 45,5 tisoč EUR neuporabne zaloge po lastni ceni, od katere neupravičeno ni obračunal DDV, zato mu je bil dodatno obračunan DDV v znesku 8,8 tisoč EUR. Zavezancu je bilo tako z odločbo naloženo skupno plačilo DDV v znesku 33,4 tisoč EUR (Davčni bilten, 2006b, str. 34).

h) Prenizko izkazan obdavčljivi promet

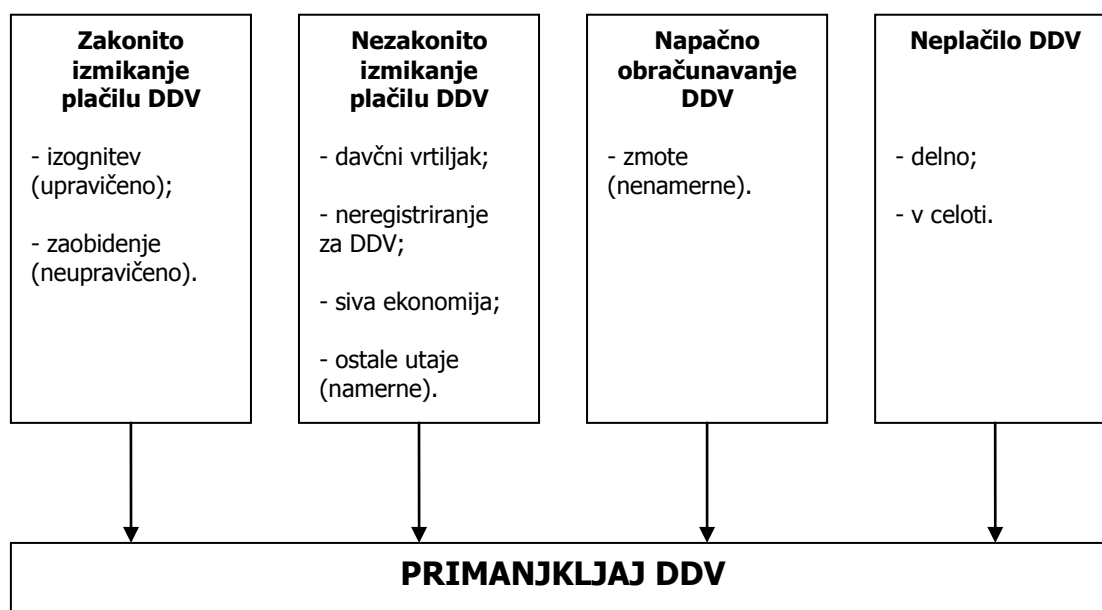
Pri davčnem zavezancu, ki se ukvarja s trgovino na debelo z motornimi vozili, je bil opravljen inšpekcijski nadzor DDV. Zaradi nezakonitega oviranja inšpekcijskega nadzora in posledično nepredložitve zahtevanih podatkov, je inšpektor opravil cenitev davčne osnove za DDV iz podatkov o prilivih na transakcijske račune, ki zadevajo plačilo računov.

Ugotovljeno je bilo, da je imel zavezanec v obdobju od 4.10.2002 do 31.5.2005 za 5,1 milijona EUR prilivov, v obračunih DDV pa je za navedena obdobja zavezanec izkazal obdavčeni promet v znesku 1,2 milijona EUR, torej za 3,9 milijona EUR manj. Davčni organ je od ugotovljene razlike 3,9 milijona EUR dodatno obračunal DDV po stopnji 20% v znesku 780,4 tisoč EUR (Davčni bilten, 2006c, str. 38).

6 PRIMANJKLJAJ DAVKA NA DODANO VREDNOST

Zaradi davčnih utaj in zmot, ki zmanjšujejo obseg prijavljenega, obračunanega in pobranega davka, država pobere manj DDV kot bi ga lahko, zato se pojavi primanjkljaj DDV, kar vodi v zmanjšanje proračunskih sredstev in s tem povezan nastanek davčnega dolga.

Slika 4: Glavni vzroki za nastanek primanjkljaja DDV

Vir: Revizijsko poročilo (2008, str. 19)

6.1 METODI OCENJEVANJA OBSEGA PRIMANJKLJAJA DAVKA NA DODANO VREDNOST

Obseg primanjkljaja DDV se ocenjuje na podlagi dveh različnih metod, in sicer (Revizijsko poročilo, 2008, str. 25):

- metode od zgoraj navzdol in
- metode od spodaj navzgor.

6.1.1 Metoda od zgoraj navzdol

Metoda od zgoraj navzdol ocenjuje obseg primanjkljaja DDV kot razliko med teoretičnim in obračunskim DDV. Teoretični DDV je izračunana vrednost DDV, ki bi bila prejeta v proračun, če bi vsi davčni zavezanci obračunavali in plačevali DDV v

skladu z veljavno zakonodajo. Obračunski DDV pa je dejanska vrednost prejetega oziroma vplačanega DDV in se od teoretičnega razlikuje zaradi namernih ali nenamernih napak pri vplačilih, ki skupaj tvorijo primanjkljaj DDV (Revizijsko poročilo, 2008, str. 25).

Metoda od zgoraj navzdol zagotavlja skupno oceno celotnega primanjkljaja DDV, ne razkriva pa podrobnosti o naravi oziroma o posameznih vzrokih primanjkljaja, kot na primer primanjkljaj DDV zaradi utaj tipa davčni vrtiljak. Zato na podlagi te ocene ni mogoče razviti učinkovitih strategij za boj proti posameznim vzrokom za nastanek primanjkljaja DDV (Revizijsko poročilo, 2008, str. 25-26).

6.1.2 Metoda od spodaj navzgor

Metoda od spodaj navzgor je bolj zapletena in manj natančna od metode od zgoraj navzdol. Njena prednost je predvsem možnost iskanja neposrednih vzrokov za nastanek primanjkljaja DDV na posameznih področjih. Metoda predstavlja podlago za izdelavo strategij za zmanjševanje primanjkljaja DDV v okviru posameznih področij (Revizijsko poročilo, 2008, str. 26).

Metoda od spodaj navzgor temelji na operativnih podatkih ter na ostalih virih podatkov, s katerimi se ocenjuje obseg primanjkljaja DDV na specifičnih področjih oziroma zaradi različnih vzrokov. V okviru te metode se podatki zagotavljajo predvsem na podlagi anket potrošnikov, raziskav trga, statističnih analiz podatkov ter modeliranja in prenosa vrednosti rezultatov nadzora davčnih zavezancev (Revizijsko poročilo, 2008, str. 25).

Metoda od spodaj navzgor je skupek različnih analiz, ki pokažejo najpomembnejša tveganja, in pristojnim organom omogočajo ustrezno ukrepanje. Slabost te metode je predvsem to, da ne zagotavlja prave dokončne ocene obsega primanjkljaja DDV, kadar davčne službe ne poznajo vseh možnih vzrokov in področij, v okviru katerih nastane primanjkljaj DDV (Revizijsko poročilo, 2008, str. 26).

6.2 OCENJEVANJE OBSEGA PRIMANJKLJAJA DAVKA NA DODANO VREDNOST

Redno ocenjevanje primanjkljaja DDV v Sloveniji izvaja le Statistični urad Republike Slovenije (v nadaljevanju SURS) in sicer po metodi od zgoraj navzdol.

Zaradi revizije o učinkovitosti pobiranja DDV v Sloveniji, ki jo je opravilo Računsko sodišče leta 2008, za obdobje od 1.1.2002 do datuma izdaje osnutka revizijskega poročila, sta prvič oceno primanjkljaja DDV pripravila tudi Davčni urad Republike Slovenije (v nadaljevanju DURS) in Carinski urad Republike Slovenije (v nadaljevanju

CURS). Izračun za DURS je naredilo Računsko sodišče, CURS pa je naredil oceno primanjkljaja DDV za segment, ki ga pokriva, in sicer po metodi od spodaj navzgor na podlagi ekstrapolacije (prenosa vrednosti) ugotovitev iz naknadnih kontrol.

6.2.1 Ocena primanjkljaja davka na dodano vrednost Statističnega urada Republike Slovenije za leto 2002, 2003 in 2004

Države članice EU morajo v skladu z Odločbo Komisije evropskih skupnosti 98/527/EC z dne 24.7.1998 izračunavati vrednost utaj DDV brez privolitve in s privolitvijo. Pri davčnih utajah brez privolitve kupec ne ve, da prodajalec davka ne bo nakazal davčnim organom. Tako je s strani kupca vrednost davka plačana, a ostane pri prodajalcu kot dodatni presežek. Utaje s privolitvijo, pa so tiste, pri katerih se kupec in prodajalec dogovorita o neplačilu davka. Vrednost obeh vrst utaj v Sloveniji izračunava SURS po metodi od zgoraj navzdol za leto n minus 2, kar pomeni tekoče leto minus dve leti (Revizijsko poročilo, 2008, str. 31-32).

Davčne utaje brez privolitve so ocenjene v postopkih letnih izračunov bruto domačega proizvoda, davčne utaje s privolitvijo pa SURS izračunava kot razliko med teoretično in obračunsko vrednostjo DDV ter davčnimi utajami brez privolitve. Teoretični DDV se izračuna na podlagi določitve vseh obdavčljivih nabav oziroma porab in končnih plačnikov davka v gospodarstvu, nato se izvede izračun z upoštevanjem veljavnih davčnih stopenj za te transakcije (Revizijsko poročilo, 2008, str. 31).

Tabela 1: Izračun teoretičnega DDV in utaj DDV za leto 2002, 2003 in 2004

	2002	2003	2004	2002	2003	2004
	v tisoč EUR			v odstotkih glede na obračunski DDV		
A) TEORETIČNI DDV	2.019.867	2.180.262	2.352.863	101,9	102	101,8
1. Končna potrošnja gospodinjstev	1.243.044	1.371.883	1.516.671	62,7	64,2	65,6
2. Država	318.027	333.943	360.311	16,1	15,6	15,6
2.1 Vmesna potrošnja	188.116	179.256	185.445	9,5	8,4	8
2.2 Transferji proizvodov v naravi	24.503	27.258	28.918	1,2	1,3	1,3
2.3 Bruto investicije v osnovna sredstva	105.408	127.424	145.948	5,3	6	6,3
3. Neprofitni izvajalci storitev gospodinjstvom	31.827	30.037	30.037	1,6	1,4	1,3
3.1 Vmesna potrošnja	27.466	25.789	25.935	1,4	1,2	1,1
3.2 Bruto investicije v osnovna sredstva	4.357	4.236	4.098	0,2	0,2	0,2
4. Drugi izvzeti sektorji in proizvodi	366.533	379.845	381.885	18,5	17,8	16,5
4.1 Vmesna potrošnja	212.106	203.751	200.300	10,7	9,5	8,7
4.2 Bruto investicije v osnovna sredstva	154.432	176.093	181.585	7,8	8,2	7,9
5. Izdatki za osebne avtomobile poslovnega sektorja	60.436	64.572	63.958	3,1	3	2,8
B) Utaje DDV brez privolitve	24.449	26.953	30.617	1,2	1,3	1,3
C) Utaje DDV s privolitvijo	13.950	15.035	9.919	0,7	0,7	0,4
OBRAČUNSKI DDV (A - B - C)	1.981.468	2.138.270	2.312.327	100	100	100

Vir: Revizijsko poročilo (2008, str. 32)

Obseg utaj DDV v Sloveniji, ki ga izračunava SURS po metodi od zgoraj navzdol, se je v letih 2002 do 2004 gibal okoli 2% obračunskega DDV. To pomeni, da bi v primeru, če davčni zavezanci ne bi utajevali DDV, država pobrala 2% več DDV kot ga je sicer.

Po metodi od zgoraj navzdol se ocenjuje obseg primanjkljaja DDV kot razlika med teoretičnim in obračunskim DDV. Tako obseg primanjkljaja DDV za leto 2002 znaša 38,4 milijona EUR, za leto 2003, 42 milijonov EUR in za leto 2004, 40,5 milijona EUR.

6.2.2 Ocena primanjkljaja davka na dodano vrednost Davčnega urada Republike Slovenije za leto 2006

DURS ne ocenjuje obsega primanjkljaja DDV, vendar so za potrebe izračuna primanjkljaja DDV, v postopku revizije o učinkovitosti pobiranja DDV, računskemu sodišču Republike Slovenije posredovali podatke za njegov izračun. Računsko sodišče je tako ocenilo primanjkljaj DDV z metodo od spodaj navzgor in sicer na podlagi prenosa vrednosti rezultatov davčnih inšpekcijskih nadzorov, ki so jih opravili

inšpektorji DURS-a. Za izračun so potrebovali podatke o višini dodano obračunanega DDV na podlagi naključno izbranega vzorca davčnih zavezancev, pri katerih je bil v letih 2004, 2005 in 2006 izveden davčni inšpekcijski nadzor (Revizijsko poročilo, 2008, str. 27).

Za izračun ocene primanjkljaja DDV za leto 2006 je računsko sodišče uporabilo ugotovitve DURS-a o opravljenih davčnih inšpekcijskih nadzorih na področju DDV v letu 2006, ki so bile opravljene naključno v okviru letnega načrta davčnega inšpekcijskega nadzora. S pomočjo Letnega načrta DURS-a za leto 2004, 2005 in 2006 ter Poročila o delu DURS-a v letu 2006 so ugotovili, da je bilo leta 2006 naključno izvedenih 331 davčnih inšpekcijskih nadzorov, pri katerih je bilo skupno ugotovljenih 616.801 EUR dodatnih obveznosti iz DDV (Revizijsko poročilo, 2008, str. 28).

V povprečju so torej pri vsakem davčnem zavezancu, pri katerem je bil opravljen davčni inšpekcijski nadzor, ugotovili 1.863 EUR dodatne obveznosti iz DDV (Revizijsko poročilo, 2008, str. 28).

Število vseh davčnih zavezancev za DDV v letu 2006 je bilo 90.430. Predpostavili so, da bi pri vsakem zavezancu v povprečju dodatno ugotovili za 1.863 EUR dodatnih obveznosti iz DDV. Tako bi skupni znesek dodatno ugotovljenih obveznosti znašal 168.471.090 EUR (Revizijsko poročilo, 2008, str. 28).

DURS je leta 2006 odmeril DDV v neto vrednosti (plačila DDV zmanjšana za vračila DDV) 2.127.097.730 EUR. Računsko sodišče je upoštevalo ocenjeni primanjkljaj DDV, ki je znašal 168.471.090 EUR in tako izračunalo, da je primanjkljaj DDV, za katerega je zadolžen DURS, znašal 7,3% potencialnih prihodkov iz DDV (neto ocenjeni DDV, povečan za ocenjeni primanjkljaj DDV) (Revizijsko poročilo, 2008, str. 28).

6.2.3 Ocena primanjkljaja davka na dodano vrednost Carinskega urada Republike Slovenije za leto 2006

Prav tako kot DURS tudi CURS ne pripravlja ocen primanjkljaja DDV. Med izvajanjem revizije o učinkovitosti pobiranja DDV so kljub temu izdelali oceno za segment, ki ga pokrivajo in sicer na podlagi podatkov za leto 2006 (Revizijsko poročilo, 2008, str. 29).

V letu 2006 je CURS opravil naknadno kontrolo DDV pri 247 zavezancih, ki so se ukvarjali z uvoznimi postopki. Pri 211 je ugotovil napake, torej je kar 85,4% zavezancev, ki so bili deležni naknadne kontrole, utajevalo DDV (Revizijsko poročilo, 2008, str. 29).

Če bi CURS leta 2006 naknadno kontrolo izvedel pri vseh zavezancih za DDV, ki jih je bilo 6.480, in če bi jih 85,4% goljufalo, bi bilo potencialnih utajevalcev 5.536 (Revizijsko poročilo, 2008, str. 29).

Pri naknadnih kontrolah je CURS v letu 2006 ugotovil nepravilnosti pri 211 zavezancih, pri katerih je naknadno pobral skupno za 603.180 EUR DDV. Torej je bil povprečni znesek DDV, ki je bil pobran pri naknadni kontroli pri posameznem zavezanecu 2.859 EUR (Revizijsko poročilo, 2008, str. 29).

CURS je oceno primanjkljaja DDV izračunal na podlagi ugotovitev iz naknadnih kontrol tako, da je pomnožil povprečen znesek DDV, ki je bil v naknadni kontroli pobran pri posameznem zavezanecu, pri katerem so bile ugotovljene nepravilnosti, s potencialnim številom zavezancev, pri katerih naj bi se v naknadnih kontrolah ugotovile napake. Ocenjen primanjkljaj DDV je tako leta 2006 znašal 15.827.424 EUR (Revizijsko poročilo, 2008, str. 29).

Ko so primerjali oceno primanjkljaja DDV s potencialno pobranim DDV ob uvozu so ugotovili, da je delež potencialnega primanjkljaja DDV v segmentu, ki ga pokriva CURS, leta 2006 znašal 2,6% (Revizijsko poročilo, 2008, str. 29).

6.2.4 Celoten primanjkljaj davka na dodano vrednost v Republiki Sloveniji za leto 2006

Računsko sodišče ja na podlagi podatkov pridobljenih od DURS-a in ocene primanjkljaja DDV, ki jo je izdelal CURS, izračunalo oceno celotnega primanjkljaja DDV v Republiki Sloveniji za leto 2006 v skupnem znesku 184.298.514 EUR (Revizijsko poročilo, 2008, str. 33).

Ocenjen primanjkljaj DDV za leto 2006 predstavlja 6,4% celotnih prihodkov iz DDV, če med celotne prihodke štejemo tudi ocenjen primanjkljaj DDV (Revizijsko poročilo, 2008, str. 33).

V letu 2006 je bilo v Republiki Sloveniji dejansko pobranega za 2.716 milijonov EUR DDV. Prihodki od pobranega DDV so predstavljali 36,7-odstotni delež v celotnih prihodkih proračuna Republike Slovenije za leto 2006 (Revizijsko poročilo, 2008, str. 83).

Če zavezanci za DDV ne bi utajevali DDV, bi država leta 2006 pobrala 2.900 milijonov EUR DDV, namesto 2.716 milijonov. Prav zato, ker DDV predstavlja tako velik delež v celotnih prihodkih proračuna Republike Slovenije, je utajevanje DDV velik problem.

7 ZAKLJUČEK

V diplomskem delu sem se ukvarjala s problemom davčnih utaj davka na dodano vrednost. Davčno utajevanje je resen problem vseh davčnih sistemov. To je nezakonita izognitev davku, bodisi z ne vložitvijo davčne napovedi, bodisi z navajanjem neresničnih podatkov.

Odpor do plačevanja davkov je posledica tega, da zavezanci za plačane davke od države ne dobijo neposredne protidajatve. Razlogi, ki pripeljejo do odpora so: višina in porazdelitev davčne obremenitve, družbene norme, osebne značilnosti davkoplačevalcev, redistribucija davčnih prihodkov, nizka davčna morala, način obdavčenja, davčni nadzor ter struktura narodnega gospodarstva in davčnega sistema.

Davčne utaje so nezaželen pojav, saj povzročajo tako socialno kot tudi narodnogospodarsko škodo. Zaradi davčnih utaj se zmanjša državni proračun in poveča davčni dolg, pojavlja se razslojevanje prebivalstva, poveča se davčna obremenitev poštenih davkoplačevalcev, pojavlja se nelojalna konkurenca, zmanjša se učinkovitost davčnega sistema, itd.

Z določenimi dejavniki je utajevanje mogoče tudi preprečiti. Sem štejemo zmanjševanje priložnosti za davčno utajevanje, povečan davčni nadzor, socialno kulturo davkoplačevalcev, dojemanje priložnosti, tveganje kaznovanja in osebni odnos do davčne utaje.

Možnost davčnih utaj davka na dodano vrednost se s širitvijo trga in odpravo davčnih meja med državami članicami Evropske unije še povečuje. Značilnost dobav znotraj EU je, da je blago pri izvozu oproščeno plačila davka na dodano vrednost, potrebno pa ga je plačati v državi uvoznici blaga. Takšna ureditev izpostavlja sistem DDV različnim goljufijam, še zlasti v obliki davčnega vrtljaka. Gre za sistemsko in organizirano davčno utajo DDV, ki ga omogoča tako imenovani neplačujoči gospodarski subjekt. To je družba, ki je ustanovljena la za krajši čas z izključnim namenom pridobiti koristi iz obračunanega DDV, ki ga državi nikoli ne plača. Poleg neplačujočega gospodarskega subjekta v vrtljaku sodelujejo še vmesnik, katerega glavna naloga je preiskovalcem onemogočiti odkritje neposredne povezave med neplačujočim gospodarskim subjektom in posrednikom, ki zahteva vračilo vstopnega DDV. Osnovo vrtljaka predstavlja dobavitelj, ki vedno deluje v drugi državi članici EU. To je podjetje, ki dobavlja blago v drugo državo članico, torej opravi dobavo blaga znotraj unije. Zgornje meje davčne izgube ni, ker se le-ta kumulira, dokler mehanizem vrtljaka deluje. Kot najučinkovitejša metoda za preprečevanje davčnih vrtljakov se je izkazala preventivna metoda, po kateri se ne dovoli registracije družbe, pri kateri obstaja sum, da bo odigrala vlogo neplačujočega gospodarskega subjekta. Prav tako je potrebno čim prej odkriti že registrirane družbe in s tem preprečiti nadaljnjo delovanje davčnega vrtljaka ter posledično tudi nadaljevanje utaje DDV.

Poleg davčnega vrtiljaka poznamo še druge oblike utaj DDV. Neregistriranje davčnega zavezanca pomeni da se zavezanec, ki bi se morali registrirati za DDV, saj je presegel mejo za registracijo (25.000 EUR), tega ne stori. Njihova dodana vrednost se zato izogne davku, zaradi česar so v boljšem konkurenčnem položaju kot tisti, ki davek plačajo.

Ena preprostejših poti izognitev plačila DDV je izkazovanje višjih terjatev za vračilo davka od dejanskih. To je mogoče storiti z izkazovanjem višjih nakupov, kot so bili opravljeni v resnici in sicer na podlagi ponarejenih faktur. Manj pomembna oblika utaje so neregistrirani trgovinski nakupi, pri čemer gre za to, da podjetnik kupi blago od neregistriranega dobavitelja in ga na ta način lahko proda brez zaračunanja DDV. Pojavljajo se tudi primeri, ko se podjetje, ki je kupilo blago pri neregistriranem dobavitelju pretvarja, da ima nakupna faktura številko zavezanca za DDV, ali si to številko celo izmisli in na ta način terja vstopni davek. Najbolj pogost način davčne utaje DDV pa je prijava manjših vrednosti prodaje od dejanske. Edina nevarnost je, da kupec zahteva vračilo DDV, prodajalec pa računa ne vključi v davčni obračun.

Številne davčne stopnje in nepravilni opisi povečujejo možnost za napake in dajejo priložnost za premišljeno nepravilno razvrstitev blaga, zato je potrebno kolikor je mogoče omejiti število davčnih stopenj in oprostitev. Velikokrat se zgodi, da davkoplačevalec uporablja blago iz svoje dejavnosti za lastno porabo in tega ne evidentira, s tem pa se izogne plačilu DDV. Takšne utaje lahko dosežejo velike zneske, če se takšna potrošnja razširi še med vso družino in prijatelje. Podjetja, ki izvažajo, pogosto ponarejajo izvozne fakture, ter s tem terjajo povračila vstopnega DDV od države. Takšne utaje so kmalu odkrite, saj so izvozne fakture povezane s carinskimi in drugimi listinami. Obstajajo tudi kratkotrajna lažna podjetja, ki ponarejajo izvozne fakture in terjajo davčni odbitek za blago, s katerim se ni nikoli trgovalo. Včasih obstaja tihi dogovor med kupcem in prodajalcem o izmenjavi dobrin in storitev brez plačila in brez fakturnih zapisov, tedaj ne obstaja nikakršna dokumentirana obveznost za plačilo DDV.

Kadar oseba uporabi davčno številko drugega davčnega zavezanca govorimo o »kloniranju« davčne številke. Oseba tako opravlja dejavnost, ne da bi se predhodno registrirala, in uporablja tujo DDV številko ter izgine, ne da bi predložila obračune DDV. Ko ne vedoč kupec od zavezanca s tujo davčno številko terja vračilo vstopnega DDV, mu davčni organ vračilo DDV zavrne, zavezanec, katerega davčna številka je bila »klonirana«, pa dobi zahtevek za plačilo DDV, ki je bil zaračunan ob uporabi njegovih podatkov.

Zaradi izogibanja plačilu DDV pa se pojavlja tudi siva ekonomija. Pri tem gre predvsem za neprijavljeno in zato neobdavčeno delo, običajno z gotovinskim plačilom, tihotapljenje, ilegalno trgovino s tobačnimi izdelki in alkoholnimi pijačami, neposredno menjavo dobrin in storitev, dela in popravila v lastni režiji, izdajanje lažnih računov za poslovne stroške, pridelavo lastnega sadja, zelenjave in njihovo prodajo ter neprijavljeno dejavnost ali prijavo v manjšem obsegu od dejanske.

Kot smo že omenili, je ena izmed posledic davčnih utaj tudi nastanek davčnega dolga, le-ta pojasnjuje kakšen del davčnih terjatev davkoplačevalcev ni bil poravnani. Računsko sodišče je za leto 2006 izračunalo oceno celotnega primanjkljaja DDV v Republiki Sloveniji v vrednosti 184.298.514 EUR. Ocenjen primanjkljaj DDV za leto 2006 predstavlja 6,4% celotnih prihodkov iz DDV (če med celotne prihodke štejemo tudi ocenjen primanjkljaj DDV). Ker davek na dodano vrednost predstavlja večinski del prihodkov proračuna Republike Slovenije (leta 2006 je predstavljal 36,7% celotnih prihodkov proračuna), njegova utaja predstavlja resno grožnjo za slovenski proračun.

LITERATURA

- 1.** BOHINC, Rado, Borut Bratina, Hilda Marija Pivka. Temelji obveznostnega prava, Gospodarsko pravo I. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 1998.
- 2.** BRATINA, Borut, Dušan Jovanovič. Podjetniško in davčno pravo. Ekonomsko-poslovna fakulteta, Maribor, 2000.
- 3.** ČOK, Matija, Valentina Prevolnik, Tine Stanovnik. Javne finance v Sloveniji. Ekonomska fakulteta, Ljubljana, 1998.
- 4.** ČOKELC, Stanko. Pojavi in odkrivanje davčnih utaj. V: 30. simpozij o sodobnih metodah v računovodstvu, financah in reviziji, Ivan Turk (ur.). Zveza ekonomistov Slovenije, Ljubljana, 1998, str. 271-281.
- 5.** ČOKELC, Stanko. Davčna morala. V: 32. simpozij o sodobnih metodah v računovodstvu, financah in reviziji, Ivan Turk (ur.). Zveza ekonomistov Slovenije, Ljubljana, 2000, str. 354-367.
- 6.** ČOKELC, Stanko. Davščine in davčno svetovanje. Pravna fakulteta, Maribor, 2001.
- 7.** GLAS, Miroslav. Siva ekonomija v svetu in v Jugoslaviji. Delavska enotnost, Ljubljana, 1988.
- 8.** HLEB, Danica, Peter Rozman. Utajevanje davkov. Naše gospodarstvo. Ekonomsko-poslovna fakulteta, Maribor, 1998, let. 44, št. 3, str. 369-383.
- 9.** KLUN, Maja. Davčni sistem. Fakulteta za upravo, Ljubljana, 2006.
- 10.** KRNC, Gorazd. Utajevanje davkov. Denar - revija o davkih. 1997a, let. 6, št. 9, str. 14-17.
- 11.** KRNC, Gorazd. Utajevanje davkov v Sloveniji. Denar - revija o davkih. 1997b, let. 6, št. 12, str. 8-12.
- 12.** MILOST, Franko, Vilma Milunovič. Obdavčitev podjetij. Visoka šola za management, Koper, 2001.
- 13.** PERNEK, Franc. Finančno pravo in javne finance. Pravna fakulteta, Maribor, 2001.
- 14.** PREZELJ, Tamara. Ko gre DDV v neprave roke. Ukrepi za preprečevanje utaj DDV. Denar - revija o davkih. 2006, let. 15, št. 12, str. 11-16.

15. SKOK, Peter. Nekaj misli o davčni morali. Denar - revija o davkih. 1996, let. 5, št. 19/20, str. 41-42.

16. ŠKOF, Bojan. DDV – davek z malo davčnimi utajami. Denar - revija o davkih. 1998, let. 7, št. 5, str. 15-17.

17. VERŠNIK, Nina. Davčna mentaliteta. Davčno-finančna praksa. 2004, let. 5, št. 2, str. 19-21.

VIRI

- 1.** Combating VAT fraud. The way forward. International VAT association, Bruselj, 2007, str. 8.
- 2.** Davčni bilten. Nepravilnosti, ugotovljene v inšpekcijskih nadzorih. 2006a, let. 7, št. 5, str. 17-21.
- 3.** Davčni bilten. Nepravilnosti, ugotovljene v inšpekcijskih nadzorih. 2006b, let. 7, št. 8, str. 32-37.
- 4.** Davčni bilten. Nepravilnosti, ugotovljene v inšpekcijskih nadzorih. 2006c, let. 7, št. 9-10, str. 35-40.
- 5.** Davčni bilten. Nepravilnosti, ugotovljene pri inšpekcijskem nadzoru. 2007a, let. 8, št. 3, str. 40-46.
- 6.** Davčni bilten. Nepravilnosti, ugotovljene z inšpekcijskim nadzorom. 2007b, let. 8, št. 9, str. 41-43.
- 7.** Davčni bilten. Nepravilnosti, ugotovljene z inšpekcijskim nadzorom. 2007c, let. 8, št. 10, str. 54-56.
- 8.** Davčni bilten. Nepravilnosti, ugotovljene v inšpekcijskih nadzorih, najpogostejša tveganja zavezancev, ki izhajajo iz davčnih inšpekcijskih nadzorov v letu 2007, ukrepi davčnega organa v boju zoper davčne goljufije in strategija davčnega organa v prihodnjih davčnih inšpekcijskih nadzorih. 2007d, let. 8, št. 11, str. 56-63.
- 9.** Davčni bilten. Nepravilnosti, ugotovljene pri inšpekcijskem nadzoru. 2007e, let. 8, št. 12, str. 46-57.
- 10.** Delo. Zasavski policisti ovadili pet podjetnikov, ki so iz EU uvažali in preprodajali vozila, pri tem pa utajili davke. 2006, let. 48, št. 246, str. 6.
- 11.** Delo. Dacarji in policisti vrgli goljufe z davčnega vrtiljaka. 2009a, let. 51, št. 104, str. 7.
- 12.** Delo. V treh letih utajil 2,5 milijona davkov. 2009b, let. 51, št. 143, str. 7.
- 13.** Kazenski zakonik Republike Slovenije (KZ-1). Ur. list RS, št. 55/2008 (66/2008 popr.).
- 14.** Laundering the proceeds of VAT carousel fraud. FATF/OECD, Francija, 2007, str. 25.

15. Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. Policija, davčna uprava in urad za preprečevanje pranja denarja sodelovali pri obsežni kriminalistični preiskavi gospodarske kriminalitete - informacija z novinarske konference. URL=«<http://www.policija.si/index.php/component/content/article/35-sporocila-za-javnost/810-policija-davna-uprava-in-urad-za-preprečevanje-pranja-denarja-sodelovali-pri-obsežni-kriminalistični-preiskavi-gospodarske-kriminalitete-informacija-z-novinarske-konference>«. 19.3.2009.

16. Revizijsko poročilo. Učinkovitost pobiranja davka na dodano vrednost. Računsko sodišče Republike Slovenije, Ljubljana, 2008, str. 19-22, 25-33, 83.

17. Stopping the carousel: Missing trader fraud in the EU. House of Lords, London, 2007, str. 11.

18. Ukrepi davčne uprave pri nadzoru prodaje motornih vozil in drugih prevoznih sredstev. Ministrstvo za finance, Davčna uprava Republike Slovenije, Služba za odnose z javnostmi, Ljubljana, 2009, str. 4-6.

19. Uredba komisije evropske skupnosti št. 1925/2004, Ur. list EU, L 331/13.

20. Zakon o davčnem postopku (ZDavP-2). Ur. list RS, št. 117/2006, 24/2008-ZDDKIS.

21. Zakon o davku na dodano vrednost (ZDDV-1). Ur. list RS, št.117/2006.

22. Zakon o prekrških (ZP-1). Ur. list RS, št. 7/2003, 45/2004-ZdZPKG, 86/2004, 7/2005 Skl.US: U-I-19/05-5, 23/2005-UPB1, 34/2005 Odl.US: U-I-19/05-11, 44/2005, 55/2005-UPB2, 40/2006 (51/2006 popr.), 70/2006-UPB3, 115/2006, 139/2006 Odl.US: U-I-69/06-16, 3/2007-UPB4, 29/2007 Odl.US: U-I-56/06-31, 58/2007 Odl.US: U-I-34/05-9, 16/2008 Odl.US: U-I-414/06-7, 17/2008 (21/2008 popr.), 76/2008-ZIKS-1C.

23. Žurnal 24. Nov avtomobilski davčni vrtiljak. URL=« <http://www.zurnal24.si/Nov-avtomobilski-davcni-vrtiljak/novice/crnakronika/108474>«. 7.5.2009.

SEZNAM SLIK IN TABEL

Slika 1: Poenostavljena shema davčnega vrtiljaka	23
Slika 2: Enostavni primer davčnega vrtiljaka.....	24
Slika 3: Davčni vrtiljak z vključitvijo države izven EU	26
Slika 4: Glavni vzroki za nastanek primanjkljaja DDV	45
 Tabela 1: Izračun teoretičnega DDV in utaj DDV za leto 2002, 2003 in 2004.....	48

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

CURS	Carinski urad Republike Slovenije
DDV	davek na dodano vrednost
DMV	davek na motorna vozila
DURS	Davčna uprava Republike Slovenije
EU	Evropska unija
EUR	evro
itd.	in tako dalje
KZ-1	Kazenski zakonik
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
ZDDV-1	Zakon o davku na dodano vrednost
ZP-1	Zakon o prekrških
ZDavP-2	Zakon o davčnem postopku

IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA

Podpisana Tanja Filipič, študentka Fakultete za upravo, izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom Utaja davka na dodano vrednost napisala samostojno, s korektnim navajanjem virov in ob pomoči mentorice dr. Maje Klun.

Izjavljam tudi, da se strinjam z objavo diplomskega dela na internetu.

Diplomsko delo je lektoriral Anton Filipič.

Podpis avtorja: _____